

LEIKIN MAHDOLLISUUDET PEIPOHJAN PÄIVÄKODISSA

Jenni Koivula
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Länsi, Pori
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatustieteiden
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Koivula, Jenni. Leikin mahdollisuudet Peipohjan päiväkodissa. Pori, kevät 2012, 65s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Länsi Pori. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaiset mahdollisuudet Peipohjan päiväkotitoiminta tarjoaa lasten leikille siellä toimivan vakituisten kasvatustieteiden henkilöstön näkökulmasta. Tarkoituksena oli selvittää, ovatko työntekijät tyytyväisiä päiväkotitoiminnan tarjoamiin leikin puitteisiin (tila, aika, välineet) sekä työntekijöiden toimintaan leikin mahdollistamiseksi.

Tutkimuksen teoriapohja koostuu pääosin alan kirjallisuudesta. Tutkimusta taustoitettiin kertomalla muun muassa leikin merkityksestä lapsen elämässä, leikistä päiväkodissa sekä aikuisten roolista lasten leikissä.

Tutkimus oli kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin lomakehaastattelulla, joka sisältää pääasiassa avoimia kysymyksiä. Tutkimuksessa käytettiin myös kvantitatiivisia osatarkasteluja. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Peipohjan päiväkotitoiminnan vakituiseen kasvatustieteiden henkilöstöön kuuluvat kymmenen työntekijää. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Kvantitatiivinen osuus analysoitiin Microsoft Excel -taulukko-ohjelmalla, jolla laskettiin väittämien keskiarvot ja tehtiin niistä kokoava taulukko.

Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että Peipohjan päiväkotitoiminnan henkilökunta on melko tyytyväinen päiväkotitoiminnan tarjoamiin leikin mahdollisuuksiin. Vastausaineistosta nousi kuitenkin selvästi kolme osa-aluetta, jotka kaipaavat työntekijöiden mukaan parannusta. Nämä ovat leikkiympäristön laajentaminen, leikkiympäristön uudistaminen ja ylläpitäminen sekä leikkivälineiden uusiminen. Erityisen tyytyväisiä päiväkotitoiminnan henkilökunta on päiväkotitoiminnan piha-alueen tarjoamiin leikkimahdollisuuksiin. Tutkimuksesta saatujen tulosten ja niistä tehtyjen johtopäätösten avulla pyrittiin tuomaan työntekijöille esiin mahdollisia kehittämisideoita alan teorian pohjalta.

Asiasanat: leikki, leikkiympäristö, leikkivälineet, leikin ohjaus, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Koivula, Jenni

Opportunities to Play in a Kindergarten in Peipohja. 65p., 3 appendices.

Language: Finnish.

Pori, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education.

Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this study was to find out what kind of possibilities a kindergarten in Peipohja offered to children's games from the kindergarten personnel's points of view. The intention was to find out if the personnel were contented with the circumstances (such as spatial, temporal, material) the kindergarten had to offer in order to make the children's games possible.

Literature formed the theory basis. Meaning of games in children's lives, play in kindergarten and the role of adults in playing provided the background for the study.

The study was qualitative. Material was gathered through questionnaires which comprised mainly open questions but also questions which could be examined quantitatively. The target group consisted of ten permanent employees in the kindergarten. The gathered interview material was analyzed and interpreted by using content analysis. The quantitative part was analyzed by using Microsoft Excel statistics software with which the mean values were calculated and the summarizing table was made.

According to the results, the kindergarten personnel were rather contented with the current circumstances and with the possibilities for appropriate play. However, the results showed there were three issues the personnel wanted to be improved. These issues were: extending the play environment, rearranging and maintaining the appropriate play environment and the acquisition of new toys. The personnel were particularly satisfied with the kindergarten yard with plenty of variable playing possibilities. Ideas for possible improvements through which the personnel could work on current playing opportunities are represented in the conclusion chapter.

Keywords: play, play environment, toys, guidance of play, qualitative study

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KORVAAMATON LEIKKI	7
2.1 Leikin määrittelyä.....	8
2.2 Leikin merkitys.....	11
3 LEIKKI PÄIVÄKODISSA	13
3.1 Leikkiaika ja leikkiryhmän koko	13
3.2 Millainen on hyvä leikkiympäristö?	15
3.3 Leikkivälineet.....	17
4 AIKUISEN ROOLI LASTEN LEIKISSÄ	20
4.1 Aikuisen vetäytyminen ja osallistuminen lasten leikkiin	21
4.2 Havainnointi ja ohjaus	23
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1 Tutkimusympäristö	26
5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	27
5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmä	28
5.4 Kohderyhmä	32
5.5 Tutkimusaineiston analyysimenetelmä	32
5.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
6 TUTKIMUSTULOKSET	38
6.1 Vastaajien taustatiedot	38
6.2 Leikkivälineet ja niiden uudistaminen	38
6.3 Leikkiympäristö.....	39
6.4 Leikkiin käytetty aika.....	41
6.5 Leikki tilat.....	41
6.6 Aikuisen osuus lasten leikissä	43
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
8 POHDINTA	49
LÄHTEET	52
LIITE 1: Saatekirje	55
LIITE 2: Lomakehaastattelu	57
LIITE 3: Vastaajien väittämille antamat keskiarvot.....	65

1 JOHDANTO

Ensimmäiset lapsuusvuodet ovat tärkeitä ja monet niistä vietetään suureksi osaksi päiväkodissa. Siksi ei ole yhdentekevää, mitä päiväkodissa tapahtuu. Kun puhutaan pienistä lapsista, puhutaan aina myös aikuisista, koska päiväkodin pienimmät ovat riippuvaisia aikuisista. Aikuisten teot jättävät jälkensä lapseen. Leikkiä arvostetaan puheen tasolla yksimielisesti ja se nostetaan päiväkodin keskeisimmäksi toimintamuodoksi, mutta käytännössä tämä arvostus ei ole ohjannut aikuisten toiminnan kehittämistä suhteessa leikkiin. (Kalliala 2008, 5, 49.)

Opinnäytetyö sai alkunsa kiinnostuksestani leikin merkityksestä lapsuudessa. Valmistuttuani tutkintoon liitetään siihen myös lastentarhanopettajan kelpoisuus, joten työn tuli myös siksi liittyä varhaiskasvatukseen. Mielestäni leikki on lapsen tärkein tehtävä ja meidän aikuisten ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi huolehtia siitä, että lapsella on siihen myös mahdollisuus.

Vaikka moni korostaa leikin tärkeyttä ja tiedostaa sen vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen, ei siihen kuitenkaan mielestäni kiinnitetä sen ansaitsemaa huomiota. Monesti saattaa käydä niin, että esimerkiksi päiväkodin kasvatushenkilöstö kangistuu liiaksi tuttuihin vanhoihin kaavoihin, eikä leikkitoimintaa ylläpidetä ja uudisteta riittävästi. Asiaa selitellään usein erilaisten resurssien puutteella kuten kiireellä, henkilökunnan vähyydellä ja määrärahojen puutteella. Toisaalta nykyajan lapset koetaan hyvin vaativiksi, ja täten aikaa mihinkään niin sanotusti ylimääräiseen ei ole. Nykypäivänä päiväkotiryhmät ovat suurentuneet ja lapsilla tunnustetaan yhä enemmän erilaisia kehityshäiriöitä. Lisäksi päivähoiton vaatimukset ovat kasvaneet. Enää ei riitä vain leikki ja ”jouten olo”, vaan lapsille tulee suunnitella erinäistä kehittävää toimintaa. Tästä kaikesta huolimatta uskon, että jotain on kuitenkin tehtävissä. Mielestäni hyvä leikki ei ole kiinni ainoastaan resursseista, vaan tarkoituksenmukaisen leikin mahdollistaminen riippuu loppujen lopuksi paljolti aikuisten motivaatiosta ja halusta vaikuttaa asioihin.

Olen ollut monessa eri päiväkodissa työharjoittelussa ja työskennellyt päiväko-
deissa koulun ulkopuolella. Olen nähnyt monia erilaisia päiväkoteja ja saanut
tutustua moniin eri työyhteisöihin ja niissä toteutettavaan varhaiskasvatukseen.
Kun tuli aika päättää, mistä varhaiskasvatukseen liittyvästä aiheesta tulisin te-
kemään opinnäytetyöni, mielestäni kiinnostava ja tärkeä aihe löytyi varsin no-
peasti. Leikin mahdollisuudet on teema, joka herätti mielenkiintoa myös
päiväkodin henkilökunnassa, jolta sain myös ideoita työni sisällöksi. Leikki on
aina tutkimusaiheena ajankohtainen, eikä sen merkitystä voida liikaa korostaa.
Tämän tutkimuksen avulla halusin selvittää, kuinka henkilökunnan käsitykset
hyvistä leikkimahdollisuuksista kohtaavat yhden päiväkodin sisällä. Tutkimuk-
sen tarkoituksena on, että sen myötä työntekijöille selviää, mihin he ovat leikki-
toiminnassaan tyytyväisiä ja mihin puolestaan vähemmän tyytyväisiä, jotta he
voivat tutkimustulosten avulla edelleen kehittää toimintaansa. Toteutin tutki-
mukseni Peipohjan päiväkodissa, jossa tutkin henkilökunnan käsityksiä päivä-
kodin leikkitoiminnasta. Tutkimukseni perustuu kymmenen työntekijän
näkemykseen.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineisto kerättiin lomakehaastattelun
avulla, joka sisälsi pääasiassa avoimia kysymyksiä. Tutkimus sisälsi myös
kvantitatiivisia osatarkasteluja kvalitatiivisen aineiston tueksi. Aineisto on analy-
soitu sisällönanalyysimenetelmää käyttäen. Kvantitatiivisen aineiston ana-
lysoinnissa on käytetty Microsoft Excel -taulukko-ohjelmaa.

Miltä leikin tulevaisuus näyttää? Kuka ottaa leikin vakavasti aikana, jolloin lap-
suuden ja aikuisuuden rajan annetaan hämärtyä ja suostutaan siihen, että on
yhä vaikeampaa perustella lasten erityiskohtelua elämänvaiheen erityisyydellä
tai sillä, että lasten olemus olisi jotenkin erilainen? (Kalliala 1999, 299.) Olen
huolissani tänä päivänä samoista asioista, kuin Kalliala oli jo yli kymmenen
vuotta sitten. Lapsuuden aika uhkaa lyhentyä ja leikkiaika sen mukana. Tästä
syystä ei ole samantekevää, kuinka lapset lyhyen leikkiaikansa käyttävät. Kal-
liala huomauttaakin, että elämme aikaa, jolloin leikin puolella olemiseen ei riitä,
että ei olla sitä vastaan, vaan on oltava aktiivisesti leikin puolella. (Kalliala 2003,
208.)

2 KORVAAMATON LEIKKI

Länsimaista yhteiskuntaa on viime aikoina hallinnut teknologian, tehokkuuden, tuloksen tekemisen ja järkiperäisyyden palvonta. Tästä syystä myös lapsuuden olosuhteet ovat muuttuneet rajusti. Samalla myös aikuisten käsitykset alle kouluikäisten lasten tarpeista ovat muuttuneet. (Siren-Tiusanen i.a., 14.) Nykyään leikki on uhattuna, koska lapsuus lyhenee ja leikit loppuvat liian varhain. Leikki-maailma on köyhtynyt, eivätkä lapset aina osaa leikkiä, vaan riehuvat, eivät keskity ja käyvät ylikierroksilla. Television tuomat leikit, joita pyritään mahdollisimman tarkasti jäljittelemään, jäävät usein yksipuolisiksi, ovat väkivaltaisia eivätkä jätä tilaa lapsen omalle mielikuvitukselle. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.) Leikin asemasta lasten maailmassa on siis syytä olla huolissaan. Lapset touhuavat toki kaikenlaista ja leikkivät nykyisinkin, kuten he ovat aina tehneet. Lähemmin tarkasteltaessa puuhasta puuttuu usein joitakin leikille tärkeitä elementtejä. Se ei ole oma-aloitteista, vaan ulkopuolelta ohjattua ja aikuisten kontrolloimaa; se on yksin pelaamista näkymättömien vastustajien kanssa tai se on leikkimistä aikuisten suunnittelemissa, liian valmiilla leluilla. (Sinkkonen 2005, 104.) Siren- Tiusanen tuo esiin David Elkindin näkemyksen, jonka mukaan varhaislapsuudesta on tullut pikemminkin työn ja harjaannuttamisen kuin leikin aikakautta. Jopa koko leikin aseman voidaan nähdä selvästi heikentyneen. (Siren-Tiusanen i.a., 14.)

Pyrkimys varhaiseen tehostamiseen on vaikuttanut varhaiskasvatuksen kenttäänkin. Varhaisella tehostamisella Siren-Tiusanen viittaa ilmiöön, jossa tavoitteita siirretään ylhäältä alas eli koulusta varhaislapsuuteen ja tähdenetään koulun edellyttämien tietojen ja taitojen mahdollisimman aikaisin alkavaa harjoittamista. Ohjelmoitua toimintaa arvostetaan, ja se on vienyt leikiltä sekä aikaa että elintilaa. Alle kouluikäisiä lapsia kuljetetaan ohjattuihin kerhoihin, harrastuksiin ja aikuisten suunnittelemaan ”kehittävään” toimintaan. Siren- Tiusanen huomauttaa, että Elkindin näkemyksen mukaan leikin aseman heikkenemisen osittaisena syynä on myös se, että aikuisten ammatit ovat teknologisen kehityksen myötä ”sofistikoituneet”: muuttuneet lapsille näkymättömiksi ja vaikeasti ymmärrettäviksi. (Siren-Tiusanen i.a., 14.)

Siren-Tiusasen mukaan leikistä on tullut pulmallinen asia lähihistorian kasvatuksellisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, sillä joidenkin tutkimusten ja havainnointien mukaan vain niinkin vähäinen osa kuin kuusi prosenttia lasten tekemisistä päivähoitoryhmissä on saattanut olla leikkitoimintoja, ja nekin ovat olleet luonteeltaan hyvin rajoittuneita. Tavallisimmin lapsilla on ollut mahdollisuus leikkiin vasta, kun on ensin oikeasti työskennelty, tai sitten leikistä on tehty pelkkä opetusmenetelmä: siis tietojen ja taitojen opettelun motivointikeino. Hänen näkemyksensä mukaan leikkiä ei pidetä itseisarvona ja ensisijaisena asiana lasten elämässä, vaan se nähdään usein toissijaisena suhteessa aikuisten suunnittelemaan ja johtamaan toimintaan. (Siren-Tiusanen i.a., 14.)

Myös Tamminen on huolissaan yhteiskunnan rakenteellisten muutosten vaikutuksesta leikkiin ja sen asemaan. Hänen mielestään nykyisen markkinatalouden, tietotekniikan ja mediamaailman massiivinen leikin kaupallistaminen muuttaa armotta leikkiä yhä enemmän taloudellisesti niin tärkeäksi, että leikistä on tullut liian totta. (Tamminen 2004, 93.) Tulkintani mukaan se, mitä Tamminen tarkoittaa sanoessaan leikkien olevan liian totta, on, että lapset asettavat leikkinsä valmiiksi tarjottuihin konteksteihin ja ne ovat pikemminkin jonkin valmiin mekaanista jäljittelyä, kuin lasten oman mielikuvituksen spontaania tuotosta. Tammisesta tuntuu myös siltä, että lapsen kanssa vastavuoroisesti ilokseen leikkivän, leikkimielisen aikuisen ehkä olemme jo kadottamassa. Aikuisten muut tarpeet ovat tehneet leikin maailman vieraaksi, ja samalla leikin voimakas ulkoahjautuvuus kahlitsee kaikkien, niin aikuisten kuin lastenkin spontaania luovuutta. (Tamminen 2004, 94.)

2.1 Leikin määrittelyä

Kallialan mukaan leikki voidaan käsittää yleismaailmalliseksi ilmiöksi, sillä lapsethan leikkivät kaikkialla. Leikki ja siitä puhuminen ovat tärkeä osa jo pientenkin lasten elämää. Tästä huolimatta leikki on hänen mukaansa kuitenkin vaikea määrittellä yksiselitteisesti, sillä kysyttäessä miten leikki tulisi määrittellä, monet tyytyvät kuvaamaan leikin ominaisia tunnusmerkkejä. (Kalliala 2003, 185.)

Niin arkisena asiana kuin leikkiä voidaanakin pitää, on sen ydintä mahdotonta vangita yksiselitteisen määritelmän avulla. Leikin määrittely siten, että se sisäl-

täisi kaiken sen, mitä leikki on ja sulkisi pois sen, mitä se ei ole, lienee mahdotonta. (Kalliala 2008, 40.) Mitään toimintaa ei voi yksiselitteisesti nimetä vain leikiksi, koska samat asiat voivat olla toisena hetkenä totta ja toisena leikkiä; kiviä voi heitellä leikillään ja tosissaan (Vuorisalo 2009, 158). Leikki on käsitteenä epätarkka ja käsitteen erilaiset määritelmät jäävät usein vaille yleistä hyväksyntää. Myös leikin kriteerit ja niiden painotukset vaihtelevat tutkijan mukaan, mutta vapaaehtoisuus, sisäinen motivaatio, tyydytys ja prosessin ensisijaisuus tuotokseen nähden mainitaan toistuvasti leikin keskeisinä tunnusmerkkeinä. (Kalliala 2008, 40.) Hintikka ym. määrittelevät leikin seuraavasti: ”leikki eroaa työstä ja tietoisesta oppimisesta juuri motivaationsa vuoksi: oppimisessa ja työssä kannustimena on konkreettinen tavoite, joka on toiminnan ulkopuolella.” Kuten kyseisestä määritelmästä käy ilmi, leikin motiivi on leikkimisessä, ei ulkopuolisessa tavoitteessa. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 42.)

Kallialan mukaan leikin tulee olla omaehtoista, eikä siihen voi pakottaa, eikä edes suostutella ilman, että se menettää jotain olennaista itsestään. Leikin hauskuus ja viehätys on seurausta spontaanista ja tiedostamattomasta sitoutumisesta: kun leikki tempaa mukaansa, siitä tulee todellista. Täydellistä leikkiin uppoutumista voi kuvata käsitteellä flow, virtaus. Virtauksen kokemukseen kuuluu ilon ja riemun tunne sekä itsen, toiminnan ja ympäristön erottamattomuus. (Kalliala 2003, 185.) Lapset leikkivät leikkimisen itsensä vuoksi ja parhaimmillaan juuri se tuottaa heille syvää tyydytystä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20).

Osittainenkin yksimielisyys luo kuitenkin yhteistä pohjaa leikistä puhumiselle. Toisaalta se antaa tilaa myös keskenään ristiriitaisille tulkinnoille siitä, mikä on leikkiä. (Kalliala 2008, 40.) Tällaiset ristiriitaiset näkemykset antavat laajempaa näkökulmaa ja tukevat toisiaan, lähestyvätpä ne asiaa kuinka eri näkökulmasta hyvänsä.

Leikin määritelmät eroavat toisistaan ratkaisevasti sen mukaan, kuinka kapeasti tai laajasti ne ymmärtävät leikin käsitteen. Kallialan mukaan ankarimmat leikin ehdot asettaa Lev Vygotsky. Vygotskyn määritelmässä lapsen luoma kuvitteellinen tilanne on leikin ehto, ei vain kuvitteluleikin tunnusomaisin piirre. Tällainen

määrittely kelpuuttaa itse asiassa leikiksi vain yhden leikin lajeista rajaten ulkopuolelle paljon sellaista, joka luetaan leikin piiriin sekä arkipuheessa että valtaosassa leikin tutkimusta. (Kalliala 2008, 40.)

Jos taas leikkiä tarkastellaan laajasta näkökulmasta käsin vuorovaikutuksena, leikki alkaa jo varhain, paljon aikaisemmin kuin lapsi kykenee luomaan kuvitteellisen tilanteen. Jo ensimmäinen tietoinen hymy vie leikin alkulähteille: sitä mukaan kuin lapsi alkaa vastata hymyyn, kehittyy myös kyky leikkiä. Yhdessä voidaan olla monin tavoin. Leikkiviesti erottaa leikin ei-leikistä. (Kalliala 2008, 40.)

Berry Mayallin näkemyksen mukaan leikin merkitystä ei voida ainakaan tyhjentävästi selittää ainoastaan aikuisten näkökulmasta käsin, vaan Mayallin mukaan olennaista on nimenomaan yrittää ymmärtää, mitä leikki merkitsee leikkijälle itselleen. Mayall määrittelee täten leikin lapsilähtöisesti, siis lapsen näkökulmasta käsin. (Mayall 2002, 132–135.) Lapset osaavat leikkiä yleensä suvereenisti, aikuisia paremmin ja leikki on yleensä lasten omaa aikaa, jolloin he ovat vapaita aikuisten säännöistä ja voivat toimia aikuisten kontrollin ulottumattomissa. (Vuorisalo 2009, 159.) Kun lapsilta on kysytty, mitä leikki heille merkitsee, he eivät viittaa leikin kehityksellisiin tehtäviin, vaan nimenomaan korostavat leikin olevan tapa irrottautua aikuisten määrittelemästä todellisuudesta eikä sopeutua siihen, kuten aikuisten näkökulmasta hahmotetut teoriat väittävät. (Mayall 2002, 133 –135.)

Alle kouluikäiset liikkuvat elämässään kaiken aikaa ulottuvuudella leikki – ei-leikki. Leikki voidaan määritellä lasten näkökulmasta myös mielekkääksi toiminnaksi, jossa he tutkivat ja sisäistävät ympärillään olevan maailman ja kulttuurin perusasioita. He tunnustelevat ja hakevat leikissä asioiden mielekkyyttä ja merkitystä. Leikki on toimintaa, jossa lapset yhdistävät aikaisempien kokemustensa kautta oppimiaan tietoja, taitoja ja ymmärrystä. Lapset rakentavat leikissä myös omaa identiteettiään ja etsivät vastausta peruskysymykseen ”kuka ja millainen minä olen”. (Siren-Tiusanen i.a., 14.)

2.2 Leikin merkitys

Leikin sanotaan olevan ”lapsen työtä”. Varmaan tarkoitus on hyvä, varsinkin jos lausahduksella halutaan korostaa leikin tärkeyttä. (Sinkkonen 2008, 223.) Leikki ei kuitenkaan ole lapsen työtä vaan hänelle tärkeä kehitystehtävä, sillä lapsi harjaantuu leikin kautta fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. (Koivunen 2009, 40.) Lastentarha-aatteen alulle panija Friedrich Fröbel (1782–1852) tunnisti jo 1800-luvun alussa lasten leikin merkityksen ja arvon. Hän vaati vanhempia ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoita huolehtimaan, että lapsella on mahdollisuus leikkiin. Fröbel puolusti lapsen leikkiä. Hän tajusi, ettei se ole mitätöntä ajankulua, vaan elämän tapahtumista koostuvaa jatkuvaa oppimista, joka tapahtuu tässä ja nyt. Fröbelin mukaan leikki on inhimillisen toiminnan korkein kehitysmuoto. On tärkeää tiedostaa, että leikki on varhaiskasvatuksen ja lapsen kannalta tärkeä elementti, niin kotona kuin päiväkodissakin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 88.)

Kahri tekee mielestäni oivan analogian leikin ja muiden perustarpeiden välille. Hän muotoilee kyseisen analogian seuraavasti:

Lapsi tarvitsee leikkiä kaikkina ikäkausinaan. Leikkiä voisi sanoa yhdeksi lapsen perustarpeista; se on lähes yhtä tärkeää kuin nukkuminen, syöminen, juominen, terveenä oleminen. Leikin puutteeseen lapsi ei kuole, mutta hänen henkisen kehityksensä kannalta leikki on elintärkeää. (Kahri 2003, 40.)

Kahrin rinnastus on mielestäni osuva, koska samalla tavalla kuin nukkuminen, juominen ja muut perustarpeet ovat välttämättömiä lapsen fyysisen kehityksen kannalta, leikkiminen on samalla tavalla välttämätöntä lapsen henkisen kehityksen kannalta ja täten kuuluu olennaisena osana lapsen elämään. Fyysiset tarpeet ovat luonnollisesti ensisijaisia ja toimivat edellytyksenä leikille, kuten Kahri itsekin toteaa.

Varhaiskasvatuksen piirissä leikki on saanut paljon painoarvoa oppimisen välineenä ja lapsen kehitystason ilmentäjänä. Näitä näkökulmia tukevat muun muassa Piaget’n ja Vygotskyn kehityspsykologiset leikkitutkimukset, jotka ovat

alansa tunnetuimpia teorioita. Leikin vaikutukset riippuvat siitä, miten leikkijät toimivat ja käyttävät leikkimisen mahdollisuuksia hyväkseen. Leikkiä pidetään helposti tuottamattomana hauskanpirona, mutta leikkijöille itselleen se on vaativaa ja tuottaa paljon sellaisia autenttisia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kokemuksia, joita muilla tavoilla ei voida saavuttaa. (Vuorisalo 2009, 156, 160.)

Luettelo leikin hyödyistä on pitkä ja kattava: lapsen kieli kehittyy, samoin hypoteettinen ja kausaalinen ajattelu, joustava yhdisteleminen, luova ajattelu, assosiativinen sujuvuus, ongelmanratkaisukyky ja kyky erottaa ulkoinen todellisuus leikin todellisuudesta. Lisäksi leikin tärkeyttä painotetaan sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittymisen, empatiakyvyn vahvistumisen ja omien tunteiden säätelyn kannalta. (Kalliala 2003, 188.) Leikin avulla lapsi oppii myös käsittelemään tunteitaan, jäsentämään ajatuksiaan sekä pohtimaan kasvun ja kehityksen tuomia muutoksia. Leikin maailmassa lapsi voi yhä uudestaan käydä läpi asioita, joita hänellä on tarve purkaa tai käsitellä. Lapsi voi esimerkiksi projisoida tunteitaan ja kokemuksiaan leikkivälineille (esim. auto tai nukke) kuuluviksi, jolloin leikkivälineet kokevat, ei lapsi itse, ja jolloin tämä voi tutkia tunteitaan itsensä ulkopuolella. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 79.) Spåren kirjoittamassa lehtiartikkelissa Kallialalla tämänlainen projisointi näkyy siinä, miten Kalliala ajattelee lapsen kääntävän leikin kielelle kokemastaan ja näkemästään sen, mikä on tälle tärkeää. Leikki on aikuiselle ikään kuin peili, josta voi katsoa, mitä lapselle kuuluu. (Spåre 2009, 10–11.)

3 LEIKKI PÄIVÄKODISSA

Päiväkodissa lasten leikillä on erilaiset puitteet kuin kotona, sillä päiväkodissa leikki voi olla rajattu tiettyihin leikkiaikoihin ja keston erilaisten resurssien vuoksi. Leikkejä rajoitetaan erilaisilla tila- ja materiaalijärjestelyillä, toimintaohjeilla ja säännöillä. Päiväkodissa on tiloja ja paikkoja, jotka on tarkoitettu tietynlaiselle leikille, esimerkiksi kotileikkinurkkaus. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 85–86.) Päiväkoti luo leikille tietynlaiset olosuhteet ja siksi on mielestäni perusteltua tarkastella siellä tapahtuvaa leikkiä erikseen muualla tapahtuvasta leikistä.

Lapset tuovat leikin tullessaan myös päiväkotiin. Ilman leikkiä elämästä puuttuu jotain olennaista, ja siksi on varmistettava, että edellytykset leikkiin ovat parhaat mahdolliset. Tyydytystä tuova leikki kuuluu olennaisena osana lapsuuteen myös päivähoitossa. (Kalliala 2008, 39.) Kyrönlampi-Kylmänen korostaa sitä, että ammattikasvattajien tulee kiinnittää huomiota leikin merkitykseen ja sille annettuun tilaan päiväkodin maailmassa, jotta lapsen oikeus omassa tahdissa leikkimiseen toteutuisi. Jotta päiväkodin arjessa tämä oikeus toteutuisi, tulisi päivärytmin olla joustava ja lähteä lapselle ominaisesta tahdistä – kiireettömyydestä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 88.)

3.1 Leikkiaika ja leikkiryhmän koko

Kalliala on huolissaan siitä, onko lasten leikille riittävästi aikaa ja tilaa. Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa lasten leikkiaikaa ei uhkaa työnteko eivätkä juuri muutkaan velvoitteet. Häiriötöntä leikkiaikaa voi silti olla niukasti, sillä päiväkodissa päivät silppuuntuvat helposti tavalla, joka estää pitkäkestoisten leikkien kehitlemisen. (Kalliala 2003, 206.) Leikin sirpaleisuus näkyy päiväkodin arjessa siten, että lapsen täytyy lopettaa leikkinsä siirryttäessä tilanteesta toiseen (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 87). Moni leikki loppuu ennen, kuin on kunnolla alkanutkaan ja vain harvoin leikki kehittyy pitkäkestoiseksi ja intensiiviseksi

(Kalliala 1999, 298). Mielestäni leikin tulisi täyttää suurimman osan lasten päiväkotipäivästä. Lisäksi päivärytmin aikatauluissa tulisi joustaa tarpeen mukaan, jotta lasten ei tarvitsisi aina keskeyttää leikkejään. Esimerkiksi ulkoilu on mielestäni rutiini, josta on varaa joskus joustaa, jotta lapsilla olisi mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin. Pitkäkestoisen leikin puutteen päiväkodissa voi todeta esimerkiksi siitä, että kotoa tai perhepäivähoidosta tulevat lapset leikkivät usein huomattavasti sitoutuneemmin ja pitkäjänteisemmin kuin päiväkodissa jo pitkään olleet lapset, sillä heillä on ollut parempi mahdollisuus keskeyttämättömään leikkiin. Vaatii tietoista suunnittelua, että leikki toteutuu myös päiväkodin suurissa ryhmissä, niin kuin se toteutuu kotona ja pienessä perhepäivähoitoryhmässä. (Kalliala 2003, 206.)

Myös tilojen suunnitteluun tulee panostaa, sillä huolellisella suunnittelulla voidaan edesauttaa erilaisten ja erikokoisten vertaisryhmien toimintaa sekä vaikuttaa lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen. Hyvin ja huolellisesti suunniteltu varhaiskasvatusympäristö kannustaa toimimaan pienryhmissä, joissa jokaisella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.) Myös leikkirauhaa ja lasten ja aikuisten keskittymistä voidaan ratkaisevasti parantaa jakamalla lapset pienempiin ryhmiin leikkiaikana (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen, Siren-Tiusanen 2001, 144). Nykypäivänä pienryhmätyöskentelyä korostetaan entisestään, sillä lapsiryhmät ovat kasvaneet huolestuttavan suuriksi.

Ryhmän aikuiset ovat vastuussa siitä, millä perustein jakaminen suoritetaan. Leikkien sujuvuutta voidaan parantaa ja ohjausta helpottaa esimerkiksi jakamalla lapset kehitystason mukaan. Lasten ystävyysuhteiden huomioon ottaminen muodostaa myös tärkeän jakoperustan. Toisaalta on lapsia, joita ei haluta päästää samaan leikkiryhmään, koska aikuisten kokemuksen mukaan lapset eivät tule keskenään toimeen. Jos lapsia on ohjattu ryhmittymiseen, varsinkin isommat heistä pystyvät myös itsenäisesti muodostamaan leikkiryhmiä eri nurkkauksiin tai eri tiloihin. (Helenius ym. 2001, 144.) Ryhmän aikuisen tulisi kiinnittää huomio siihen, millainen jako kulloisessakin tilanteessa on tarkoituksenmukainen. Vinkiksi leikkitalan jakamiselle ja näin leikkirauhan säilyttämiselle Kalliala ja Tahkokallio neuvovat jakamaan tilan kankaiden,

muoviletkujen ja pahviputkiin pujoteltujen narujen avulla. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 19.)

Pienryhmä tarvitsee aina tilaa ja välineitä ja erityisesti aikuisen läsnäoloa. Paitsi keskittyminen leikkiin myös keskinäissuhteiden rakentaminen onnistuu paremmin pienessä ryhmässä, ja siksi lapset hyötyvät enemmän pienryhmätoiminnasta kuin leikkimisestä suuressa ryhmässä. Lisäksi kasvattaja pystyy seuraamaan pienessä ryhmässä yksittäisten lasten leikkiä ja ohjaamaan sitä tarpeen tullen. (Helenius ym. 2001, 144.) Myös lapsen huomioiminen onnistuu paremmin pienryhmissä, mikä saattaa helposti jäädä vähäiseksi isoissa lapsiryhmissä.

On selvää, että ryhmän jakaminen vaatii työtä ja vaivannäköä, mutta on tavallista, että ryhmä jaetaan toimintatuokion vuoksi. Kasvattajat ovat siis valmiita näkemään vaivaa, jos he pitävät toimintaa sen arvoisena. Julkilausutuissa käsityksissään kasvattajat ymmärtävät hyvin leikin merkityksen, mutta tämä ei Heleniuksen ym. mielestä aina siirry pedagogisina ratkaisuinä käytäntöön. He pohtivatkin, ovatko aikuiset valmiita jakamaan lapset pienempiin ryhmiin ainoastaan siksi, että oppitukioita arvostetaan enemmän kuin ohjaamatonta leikkiä ja tuokiot nähdään oikeana opetustyönä. (Helenius ym. 2001, 145.)

Pienryhmätyöskentely vaatii kasvattajilta yhteistyötä, koska kukaan ei voi yksin jakaa ryhmää. Näkemykset erilaisista toimintatavoista ja ryhmässä toteutettavasta pedagogiikasta vaihtelevat muun muassa kasvattajien erilaisen koulutustaustan vuoksi. Tästä syystä tarvitaan keskustelua, pohdintaa ja koulutusta, jotta yhteistyötä pystytään suunnittelemaan. (Helenius ym. 2001, 145.)

3.2 Millainen on hyvä leikkiympäristö?

Lähin ympäristö on lasten arjen konteksti, ja se määrittää osaltaan lapsen elämää. Varhaiskasvatusta ja esiopetusta valtakunnallisesti ohjaavissa julkaisuissa ympäristön merkitystä korostetaan alle kouluikäisten lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan

hyvä oppimisympäristö ohjaa ja tukee eri tavoin lasten oppimismotivaatiota ja aktiivisuutta ja tarjoaa heille erilaisia leikkimahdollisuuksia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatusympäristön nähdään koostuvan psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Rakennetut tilat, lähiympäristö sekä toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet muodostavat varhaiskasvatusympäristön. Joustavaksi suunniteltu ympäristö voidaan muuttaa ajan ja tarpeiden mukaan. Oppimista motivoiva monipuolinen ja joustava ympäristö herättää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta. Toisin sanoen se kannustaa lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla myönteinen, turvallinen ja ottaa huomioon lasten terveyteen ja muuhun hyvinvointiin liittyvät tekijät. Aikuisten järjestämä hyvä varhaiskasvatusympäristö vaikuttaa suotuisasti lasten kehitykseen ja oppimiseen. (Raittila 2009, 227; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.)

Päiväkodissa henkilökunta vaikuttaa toiminnallaan ja kasvatuksellaan siihen, millainen leikkiympäristö on lapsille (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 86). Leikkiympäristön kehittäminen osana varhaispedagogiikkaa on vaativaa. Lasten tarpeet muuttuvat ajan mukaan, eikä riitä, että päiväkotiin on kerran hankittu se, mitä oletetaan lasten leikeissään tarvitsevan. Leikkiympäristöä on siis jatkuvasti ylläpidettävä ja uudistettava. Kaikki tila on käytettävä tarkoin hyödyksi. (Kalliala 2003, 207.) Rikkaan leikkiympäristön rakentaminen vaatii kasvattajien asiantuntemusta lasten leikin kehitysvaiheista ja leikkikulttuureista. Leikkiympäristön muokkaamisessa tulisi huomioida myös lasten ajankohtaiset kiinnostuksen aiheet ja lapset tulisi ottaa mukaan ympäristön ylläpitämiseen ja uudistamiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22.)

Leikkiympäristön rakentamista, ylläpitämistä ja kehittämistä hankaloittaa se, että päiväkodissa on niukasti hetkellisesti leikkivälineiksi muunneltavaa materiaalia. Näin ollen puuttuvaa välineistöä ei voida korvata keittiön laatikoista ja vaatekaapista löytyvällä materiaalilla, vaan päiväkodissa on se, mitä aikuiset ovat olettaneet lasten leikeissään tarvitsevan – ei enempää eikä vähempää. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 18.) Päiväkodin fyysinen ympäristö kertoo hyvin läpinäkyvästi

leikin roolista osana muuta toimintaa. Täten leikin mahdollisuuksia voidaan siis tarkastella myös esineympäristön kautta. (Kalliala 1999, 243.)

Ulkotilat vaativat rakentamista, ylläpitämistä ja uudistamista siinä missä sisätilatkin. Suomalaisten päiväkotien pihojen vahvuus on usein niiden luonnonläheisyys: keinut, hiekkalaatikot ja liukumäki ovat pihojen vakiokalustoa. Myös lapioita, ämpäreitä, autoja ja muovipulkkia löytyy jokaisesta päiväkodista. Maanrakennustarvikkeita ja kotileikin välineistöä on kuitenkin usein niukasti. Ulkona käytettäviä välineitä kartuttaessa tulisi kiinnittää huomiota välineen luovuuteen ja muunneltavuuteen. Kalliala ja Tahkokallio myös huomauttavat, että pihalla leikkävistä leikeistä saadaan entistä monipuolisempia ja pitkäkestoisempia, kun leikkivälineitä jaksetaan ottaa esille ja panna pois, vaihtaa ja yhdistää uudella tavalla. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 19.)

Aikuisten käsitykset hyvästä leikkiympäristöstä vaihtelevat. Pedagogiset virtaukset vaikuttavat ajattelun ja toiminnan lisäksi myös esineympäristöön. Leikkiympäristön aika- ja kulttuurisidonnaisuus on silmiinpistävä. Ammatillaisen on helppo havaita, onko leikin ja leikkiympäristön hyväksi nähty vaivaa. Kalliala ja Tahkokallio toteavat, että Suomessa päiväkotien leikkiympäristöt ovat usein pelkistettyjä. Tähän on heidän mukaansa monia syitä, joista yksi on puhtauden ja siisteyden voimakas korostaminen, sillä siisteyden ja järjestyksen näkökulmasta leikkiminen on sotkemista, ja päiväkodin arjessa siivoaminen ja leikkiminen ovatkin usein ristiriidassa keskenään. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 18.)

3.3 Leikkivälineet

Leikkivälineitä voidaan arvioida monella eri tavalla. Yksi tärkeä arvo leikkivälineitä arvioitaessa on leikkivälineen funktionaalisuus. Funktionaalisuudella tarkoitetaan, että lelua voidaan käyttää monipuolisesti ja lelu tarjoaa eri kehitysvaiheissa oleville lapsille erilaisia mahdollisuuksia. Esimerkiksi rakentelutarjat tarjoavat erilaisia käyttömahdollisuuksia riippuen siitä, missä kehitysvaiheessa lapsi on. Kaksivuotiaat rakentavat palikoista tornia, kun taas

esikouluikäinen osaa jo kehittää luovia, vaikeitakin ratkaisuja. Siitä, että jotakin leikkivälinettä käytetään usein, ei voida vielä päätellä, että kyseinen leikkiväline olisi toimintaominaisuuksiltaan hyvä. Koska pienempien lasten kyky abstraktiin ajatteluun on melkoisen rajoittunutta, pienten leikkiä aktivoivat parhaiten realistiset esineet. Abstraktit leikkivälineet soveltuvat paremmin vanhemmille lapsille, koska ne jättävät enemmän tilaa näiden mielikuvitukselle. (Lyytinen 2000, 43.)

Kansainvälinen lasten leikkijärjestö määrittelee hyvän leikkivälineen ominaisuudet seuraavasti:

- 1) Lelu soveltuu lapsen ajatusmaailmaan.
- 2) Lapsen voimat riittävät lelun käsittelyyn.
- 3) Lelu on turvallinen.
- 4) Lelu edistää silmän ja käden yhteistyötä.
- 5) Lelu on rakenteeltaan yksinkertainen soveltuen monenlaisten toimintojen ja ajatusten ilmaisemiseen.
- 6) Lelu aktivoi oma-aloitteisuuteen ja luovaan toimintaan tarjoamalla lapselle mahdollisuuksia toteuttaa jatkuvasti muuttuvia ideoita.
- 7) Lelu tukee lasten keskinäistä sekä aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta ja näin myös kielellistä kehitystä. (Lyytinen, Paula 2000, 43.)

Vaikka kyseinen määritelmä on yli kymmenen vuoden takaa, voidaan sitä mielestäni soveltaa edelleen.

Hankittaessa ryhmään leikkivälineitä ja -materiaaleja on ensiarvoisen tärkeää ottaa huomioon lasten leikin kehityksen tukeminen, sillä leikin eri vaiheissa tarvitaan erilaisia välineitä tukemaan leikin kehitystä (Helenius ym.2001, 146). Jotta leikkivälineet tukisivat leikin kehitystä ja olisivat funktionaalisilta arvoiltaan lapsen kehitystason mukaisia, tarvitaan lapsen kehitysvaiheiden tuntemusta. Leikkikalu vaikuttaa lapsen kehitykseen nimenomaan sen toiminnan kautta, johon se lasta aktivoi. (Lyytinen 2000, 43.)

Pitkälle työstetyt ja aidon näköiset lelut eivät jätä juurikaan tilaa mielikuvitukselle, vaan ne ohjaavat leikkiä ja määrittelevät sen rajat. Vaatii luovuutta, että lapsi kykenee ylittämään nämä rajat. Tavaroituminen on yksi aikamme trendeistä, joka koskee myös lapsia. Lapset suhtautuvat leluihin ja tavaroihin kuten

aikuiset –he haluavat omistaa ja saada jotakin, jolla on näyttöarvoa. Lapset sanovat usein leluja pyytäessään perusteluna, että kaikilla muillakin on. Helposti unohtuu, että leikki on mahdollista myös ilman leikkivälineitä. (Lyytinen 2000, 42.) Tämän ajan tai tulevaisuuden länsimaiset lapset eivät tyydy leikkimään käytöstä poistetuilla keittiötarvikkeilla, eivätkä he suostu kyhäämään lelujaan itse. Ajassa ei tarvitse kuitenkaan palata taaksepäin: kyse on siitä, miten leikki saadaan palaamaan juurilleen ja kuinka lapsia kannustetaan käyttämään omaa luovuuttaan leikeissään. (Sinkkonen 2005, 104, 106.) Lastentarhanopettajat ymmärtävät, periaatteessa, hetkellisesti leikin välineeksi muuntuvan materiaalin viehätysten. He ovat toistuvasti havainneet, että ”monta kertaa se kaikkein paras lelu on se yksinkertainen, joka ei oo maksanu yhtään mitään, eli se saattaa olla tulitikkulaatikko taikka iso pahvilaatikko tai köysi, joka on unohtunut jonnekin”. Tämä ei kuitenkaan johda pahvilaatikoiden ja köydenpätkien aktiivisena haalimiseen päiväkotiin vaan ilmenee pikemminkin passiivisena hyväksymisenä. (Kalliala 1999, 243.)

Leikkiä rikastuttavan materiaalin karttaminen käytännössä selittyy varmasti osittain jo edelläkin mainitulla siisteyden korostamisella, mikä on suomalaiselle kulttuurille ominaista. Roskaava ja likaantuva materiaali ei läpäise tätä kulttuurista siisteyttä koskevaa kriteeristöä. Kalliala näkee järjestyksen olevan myös aikuisten tapa opettaa lapset toimimaan kulttuurissamme hyväksytyjen (siisteys)käsitteiden mukaan. Lasten leikkiä kunnioittavat käytännöt jäävät helposti toiseksi, varsinkin jos ne ovat ristiriidassa aikuisten näkemysten ja arvostusten kanssa ja vaativat ymmärryksen lisäksi myös vaivannäköä. (Kalliala 1999, 244.)

Lapsilla – pienilläkin – tulisi olla vapaus päättää itse, mitä välineitä he käyttävät ja millä he leikkivät. Tämän vuoksi leikkivälineiden ja -materiaalien tulisi olla lasten ulottuvilla niin, että lapset omatoimisesti pystyvät ottamaan haluamansa esineet ja palauttamaan ne takaisin. Jos leikkivälineet on sijoitettu lasten ulottumattomiin, leikin omaehtoisuus saattaa kärsiä. (Helenius ym. 2001, 148.)

4 AIKUISEN ROOLI LASTEN LEIKISSÄ

Leikin merkitys on jo tiedostettu päivähoitossa melko hyvin. Toisinaan näyttää kuitenkin siltä, että lasten leikki on liikaa lasten omatoimisuuden varassa, eivätkä kasvattajat tue leikkiä läsnäololla ja aktiivisella ohjauksella. Siitä huolimatta, että lapset valitsevat itse leikkinsä ja leikkikaverinsa, leikki-tilanteet vaativat kasvattajan seuranta- ja valvontaa, sillä läsnäolo lisää lasten turvallisuutta sekä antaa mahdollisuuden leikin ohjaamiseen ja konfliktitilanteiden selvittämiseen. (Koivunen 2009, 40.) Aikuisen suositeltava rooli vaihtelee tilannekohtaisesti aina vetäytymisestä leikkialoitteen tekemiseen ja mukana leikkimiseen. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 17.) Rooli vaihtelee myös lasten iän, leikkimistaitojen, leikin lajin ja muiden tilannetekijöiden mukaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21).

Kalliala tuo esiin teoksessaan Lars Dencikin, Carina Bäckströmin ja Ewa Larsonin näkemyksen, jonka mukaan päiväkodin henkilökunta tekee pienemmän osan työstään lasten kanssa kuin ilman heitä tai heitä varten. Kyllästyneiltä työntekijästä vaikuttavat usein erityisesti silloin, kun lapset eivät suoranaisesti vaadi heiltä mitään. Lasten löytäessä itse tekemistä aikuiset katsovat oman tehtävänsä rajoittuvan lasten silmällä pitämiseen. (Kalliala 2008, 31.)

Hetkinä, jolloin lapset leikkivät omatoimisesti, aikuiset ovat usein poissaolevia ja vetäytyvät helposti omiin oloihinsa tai puuhailemaan jotakin tilanteen kannalta tarpeetonta. Leikkeihin osallistutaan harvoin, eivätkä lapsetkaan juuri lähesty aikuisia ilman avuntarvetta. Kallialasta näyttää usein siltä, ettei aikuisilla näytä olevan lapsille mitään sanottavaa. Päiväkotityöstä tulee tällöin sosiaalisen kanssakäymisen osalta yksitoikkoista, mikä vahvistaa henkilökunnan taipumusta harrastaa ”sosiaalisia taukoja” eli vetäytyä vuorovaikutuksesta psyykkisesti tai fyysisesti. Kalliala huomauttaa, että tällaiset ”sosiaaliset tauot” saattavat johtaa itseään vahvistavaan kierteeseen, joka etäännyttää lapsia ja aikuisia toisistaan, sillä vaihtaessaan läsnäolon vetäytymiseen aikuiset itse vahvistavat ikävyyttä ja epätyytyväisyyttä ilmapiiriä. (Kalliala 2008, 32.)

On sinänsä luonnollista, että aikuiset vetäytyvät lasten parista myös toistensa seuraan, koska aikuisten kanssa kommunikointi on useimmille aikuisille yksinkertaisesti helpompaa kuin antautuminen intensiiviseen kanssakäymiseen pienten lasten kanssa. Vuorovaikutus alle kolmivuotiaiden vakaakielisten ”ruumiiniinuuksien” kanssa vaatii fyysistä ja henkistä kyykkyyden menemistä sekä kykyä tunnistaa lasten sanallisia ja sanattomia viestejä. Aikuisseuran houkuttusta voidaan pitää ongelmallisena ”ammattillisena kiusauksena” silloin, kun se estää havainnoimisen ja jättää lapset vaille kaipaamaansa vuorovaikutusta aikuisten kanssa. (Kalliala 2008, 31.)

Vaikka turvallisen, ennakoitavan ja lasten leikkiä kunnioittavan ilmapiirin luominen ei vaadi mahdottomia, niin tietoista aikuisroolin pohdintaa, yhteisiä periaatteita ja niiden noudattamista se joka tapauksessa vaatii. Luopuminen toisten aikuisten seurasta lasten hyväksi on tärkeää pyrittäessä uudistamaan päiväkodin leikkikulttuuria. (Kalliala 2008, 51–52.)

4.1 Aikuisen vetäytyminen ja osallistuminen lasten leikkiin

Sen sijaan, että päiväkodin aikuiset leikkisivät lasten kanssa, he ainoastaan ”luovat edellytyksiä” lasten leikille. Silloinkin, kun aikuisia pyydetään osallistumaan leikkiin, he ovat usein vastahakoisia. Lapset myös vahvistavat kasvattajan oletuksen omasta tehtävästään: jos kasvattaja ei ole aikeissa leikkiä mukana, lapset eivät sitä häneltä pyydä. Leikkikielteiset aikuiset jätetään rauhaan, leikkimyönteisiä aikuisia kutsutaan leikkiin mukaan. Harva aikuinen kuitenkaan haluaa mukaan leikkiin, ja leikkipyynnöt torjutaan monesta eri syystä. Usein joko mukavuudenhalusta tai siksi, että aikuiset kokevat leikkimisen tai henkisen kyykkyyden menemisen vaikeaksi. Lastentarhanopettajat osallistuvat esimerkiksi erilaisiin peleihin tai askarteluun mutta harvoin kuvitteluleikkeihin. Aikuisten leikkitaidoissa näyttää siis olevan puutteita. (Kalliala 2008, 54–55.)

Lasten pitkäkestoista, tyydytystä tuottavaa leikkiä edistävälle aikuisroolille näyttää siis olevan kysyntää. Vaikka aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatua on monissa tutkimuksissa pidetty tärkeimpänä varhaiskasvatuksen

laatutekijänä, on edelleen kiistanalaista, millaista suhtautumistapaa tulisi suosia. Monet uskovat, että leikin kehitykselliset hyödyt jäävät saavuttamatta, jos aikuinen ”sekaantuu” lasten leikkiin. Vygotskylaisittain suuntautuneet varhaiskasvattajat puolestaan olettavat, että aikuisen aktiivinen, joskaan ei tunkeileva rooli on varhaiskasvatuksessa välttämätön, mikäli oppimisen edellytykset halutaan maksimoida. (Kalliala 2008, 55–56.) Lapsen kehityksessä ja oppimisessa on Vygotskyn mukaan erotettavissa kaksi tasoa: nykyinen, jo saavutettu kehitystaso, jossa lapsi kykenee itsenäisesti selviytymään annetuista tehtävistä, ja mahdollisen kehityksen taso, johon lapsi yltää aikuisen ohjauksessa tai vuorovaikutuksessa osaavamman lapsen kanssa. Vygotsky käyttää tasojen välisestä erosta nimitystä lähikehityksen vyöhyke. Käsite kuvaa lapsen kehittymäisillään olevia taitoja. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 44.)

Molemmissa näkökulmissa on hyvät puolensa ja niitä onkin pyritty yhdistämään osoittamalla, että aikuinen voi toimia aktiivisesti leikin hyväksi olematta silti hallitseva. Tällöin pääperiaatteena on pidetty tasapainon löytämistä liian vähäisen ja liiallisen ”auttamisen” välillä. Toisaalta leikki ei välttämättä kehity, jos lapset leikkivät omatoimisesti, toisaalta liiallinen auttaminen, opastaminen ja ohjaaminen rajoittavat lasten vapautta, jolloin heillä ei ole mahdollisuutta omiin valintoihin, riskien ottamiseen, omien ideoiden koettelemiseen, tunteiden ilmaisemiseen ja sosiaalisten suhteiden rakentamiseen. Aikuiselta vaaditaan ennen kaikkea sensitiivisyyttä lasten leikkien suhteen. Ollakseen sensitiivinen aikuisen on tunnistettava lapsen luova leikki-idea ja autettava tätä kehittämään sitä – samalla varoen tyrkyttämästä omia ajatuksiaan. (Kalliala 2008, 56.) Kasvattajan vastuullisuuteen kuuluu lasten leikkien seuraaminen ja halu ymmärtää lapsen ajatuksen kulkua. Seuraamalla ja ymmärtämällä lapsen leikkiä aikuisen on helpompi määritellä roolinsa ja paikkansa sekä se, milloin leikkiin tulee puuttua. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 87.)

4.2 Havainnointi ja ohjaus

Paitsi että leikki on tärkeää lapselle, se on merkityksellistä myös aikuiselle, koska seuraamalla lasten leikkiä aikuinen saa tietoa leikkivien lasten kehitystasosta ja yhteistyötaidoista (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 36). Leikin kautta lapsi ilmaisee asioita, jotka eivät ilmene muulla tavoin. Havainnoitsijan tulee tuntea leikin kehitysvaiheet tunnistaakseen lapsen leikin yksilölliset piirteet. (Heinämäki 2000, 42.) Yleisesti oletetaan, että päiväkodin henkilökunta kiinnittää huomiota lasten leikkeihin ja että he sitä kautta tukevat lapsen kasvua ja kehitystä suotuisaan suuntaan (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 86). Leikki heijastelee kaikkea sitä, mitä lapsen elämässä ja kehityksessä on kulloinkin meillä (Sinkkonen 2008, 224).

Havainnoinnin lähtökohtana on halu oppia ymmärtämään lasta paremmin. Kasvattajat havainnoivat lapsia kaiken aikaa päivittäisten toimintojen yhteydessä. Tarkkojen ja yksityiskohtaisten havaintojen saamiseksi kasvattajan tulisi kuitenkin käyttää havainnointiaika pelkästään havainnointiin ja havaintojen kirjaamiseen. (Koivunen 2009, 24.)

Tilanteen mukaan havainnointia voidaan tehdä joko yksilö- tai ryhmähavainnointina. Yksilöhavainnointi on tärkeää, kun lapsen kehityksestä ollaan huolissaan tai pohditaan mahdollista yksilöllisen tuen tarvetta, sillä sen avulla saadaan tarkempaa tietoa lapsen kehityksen osa-alueista ja lapsi opitaan tuntemaan paremmin. On myös tärkeää, että havainnoinnin tulokset perustuvat nimenomaan aistinvaraisiin havaintoihin eikä niistä tehtyihin tulkintoihin. Havainnoinnin apuna voidaan käyttää erilaisia havainnointilomakkeita. Niihin tulee kuitenkin suhtautua kriittisesti, sillä ne saattavat rajata havainnoitavia kohteita ja näin vääristää ja heikentää tuloksia. Ryhmähavainnoinnin kohteena ovat puolestaan muun muassa lasten sosiaaliset suhteet, ryhmän toimivuus, ryhmädynamiikka, ikä- ja sukupuolijakauman merkitys sekä ryhmän laatu. Havainnoinnin tuloksia voidaan hyödyntää toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa. (Koivunen 2009, 25–27.)

Havainnointi tuottaa tärkeää tietoa lasten vanhemmille. Tuloksia voidaan käyttää apuna, kun kasvattajat arvioivat yhdessä vanhempien kanssa, millaista yksilöllistä tukea lapsi tarvitsee. Vanhempien ja kasvatushenkilöstön keskinäinen avoimuus lasta koskevien tietojen suhteen on tärkeää, sillä näin lasta voidaan auttaa parhaalla mahdollisella tavalla. Tarvittaessa erityislastentarhanopettaja voi tehdä havaintoja kasvattajan lisäksi, mikäli lapsen kehityksestä ollaan erityisen huolissaan. (Koivunen 2009, 28.)

Mikäli halutaan havainnoida lapsen leikkitaitoja ja sosiaalisia suhteita, ovat vapaat leikki-tilanteet parhaita havainnointitilanteita (Koivunen 2009, 24). Leikkiä havainnoitaessa ensimmäinen tärkeä peruskysymys on yksinkertaisesti se, leikkiikö lapsi. Omaehtoisen leikin puuttuminen voi jäädä helposti huomaamatta, koska päiväkodissa lasten hoitopäivät ovat usein ohjelmoituja ja täynnä valmiita virikkeitä. Ellei lapsi kykene leikkimään omatoimisesti, on syytä pohtia, johtuuko se leikkiin tarvittavan ajan, tilan, välineiden tai kaverin puutteesta vai johtuuko leikin puuttuminen lapsen kehityksellisistä ongelmista. Kun lapsi leikkii, on hyvä tilanteen mukaan kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin: leikin koostumus, leikin aloitus, leikkiteemat ja niiden toistuvuus, lapsen tarkkaavaisuus ja keskittyneisyys leikin aikana ja lapsen leikkiverit. (Heinämäki 2000, 42–43.)

Päiväkodissa puhutaan ohjatusta ja vapaasta leikistä. Kun kyseessä on ohjattu leikki, leikitään kasvattajan johdolla: hän päättää leikin sisällön, paikan ja leikkikaverit. Vapaa leikki toteutuu sitä vastoin lasten toiveiden mukaisesti, mutta vapaassakaan leikissä lasten ei tule antaa ”leikkiä vapaasti”, vaan myös se vaatii kasvattajan valvontaa, ohjausta ja läsnäoloa. Erityisesti kielellisistä tai keskittymiseen liittyvistä ongelmista kärsivät lapset tarvitsevat paljon kasvattajan ohjausta leikki-tilanteissa. (Koivunen 2009, 41.)

Lasten leikin tukeminen vaatii huolellista havainnointia ja kykyä eritellä leikki-tilanteita. Sensitiivisyyden ja sitoutuneisuuden avulla kasvattaja tunnistaa lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia ja kykenee vastaamaan niihin. Vaikka leikkiville lapsille tulee antaa vapautta, onnistunut leikki vaatii usein myös suoraa ja epäsuoraa ohjausta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21.)

Leikin alkuvaihe alle kolmivuotiaana edellyttää merkittävää aikuisten tukea ja osallistumista, sillä he aloittavat, tukevat ja ylläpitävät pienten leikkejä. Aikuisten tulisi olla lasten lähellä oikeasti kuuntelevina, kiinnostuneina ja tuntevina ihmisinä. Tärkeimpiä ohjauksen muotoja ovat aikuisten ja lasten yhteinen tekeminen ja leikkiympäristön muokkaaminen. Tavallisesti ajatellaan, että aikuisten merkitys vähenee, kun lapset oppivat leikkimään omatoimisemmin ja oppivat hallitsemaan spontaanin leikin. Näin ei kuitenkaan ole. Kun lapset hallitsevat spontaanin leikin ja suoran ja konkreettisen ohjauksen tarve leikin onnistumiseksi vähenee, tarvitaan entistä vaativampia epäsuoria keinoja ja ohjaustapoja vaikuttaa leikkeihin. Epäsuoraa ohjausta ei aina tiedosteta ohjaukseksi. Siihen kuuluu mitä erilaisimpia tärkeitä asioita kuten leikkitilojen valmistaminen ja varustaminen tietyntyyppisiä lasten ikään liittyviä leikkejä suosiviksi, leikkitilaisuuksien ja ajan järjestäminen ja leikkivälineiden tarjolla olo, pysyvien lapsiryhmien muodostaminen, lasten jakaminen pienemmiksi leikkiryhmiksi, leikkirauhan turvaaminen, aikuisten läsnäolo ja kiinnostus, hyvä tunneilmapiiri. Lasten saadessa uusia kokemuksia myös leikki saa entistä laajempia ja rikkaampia sisältöjä. (Siren-Tiusanen i.a., 16.)

Jotta voidaan antaa riittävästi sijaa lasten omaehtoiselle leikille, on oivallettava leikin mielekkyys. Kun lapset saavat itse valita leikkinsä aiheen ja itse ratkaista osallistuvatko leikkiin vai eivät, he motivoituvat siihen paremmin. Jos aikuisen rooli ja ohjaus korostuu liikaa, leikin henkilökohtainen merkitys leikkijälle voi jäädä syntymättä. Vaikka lapsi aikuisen dominoivasta roolista huolimatta osallistuisi leikkiin, hän ei sitoudu siihen samalla tavalla kuin lasten kehittämään omaehtoiseen leikkimiseen. Lasten on annettava työstää ja käsitellä itselleen merkityksellisiä asioita silloin, kun ne ovat heille tärkeitä ja ajankohtaisia. Omaehtoisien leikin aiheet kumpuavat lasten omista kokemuksista ja lapsi oppii leikkiessään niitä kulttuurisia taitoja, joita tarvitaan myöhemmässä elämässä. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 54–55.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus sai alkunsa kiinnostuksestani leikin merkitykseen varhaislapsuudessa. Aikuisen rooli leikin mahdollistamisessa on ensiarvoisen tärkeää ja siksi halusin keskittyä tutkimaan juuri päiväkodin henkilökunnan käsityksiä leikkitoiminnasta. Tutkimuksen teoriaosuudessa esittelin alan kirjallisuuden avulla sitä, minkälaisia asioita aikuisen tulisi ottaa huomioon luodakseen lapselle tarkoituksenmukaiset leikkimahdollisuudet. Toin myös esille, mitä tyypillisiä ongelmia leikkiin ja aikuisten toimintaan usein liittyy. Teorian pohjalta kokosin asioita, joihin tulisi mielestäni kiinnittää huomiota lasten leikkimahdollisuuksia luodessa ja tutkin kuinka Peipohjan päiväkodin henkilökunta kokee näiden asioiden toteutuvan päiväkodissaan.

5.1 Tutkimusympäristö

Tutkimusympäristönä toimii Kokemäellä sijaitseva Peipohjan päiväkotikoti. Päiväkodissa on kolme osastoa: Naperot, Tenavat ja Muksut. Naperoiden osastolla on päiväkodin nuorimmat lapset eli 9kk – 3 -vuotiaat. Tenavilla ja Muksuilla lapset ovat 3–5-vuoden ikäisiä. Päivähoitopaikkoja päiväkodissa on 58–68 ja lapsia tällä hetkellä on 60. Päiväkodissa on viisitoista työntekijää ja yksi oppisopimusopiskelija. Peipohjan päiväkotikoti tarjoaa tarvittaessa myös ilta- ja viikonloppuhoitoa. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on luoda lapselle turvallinen ja lämmin arkipäivä, jossa annetaan mahdollisuus lapsen monipuoliselle leikkitoiminnalle. Työn onnistumisen perustana on avoin ja luottamuksellinen suhde lapsen vanhempiin sekä muihin yhteistyötahoihin, jotka toimivat lapsen hyvinvointia tukien. (Kokemäen kaupunki i.a.)

5.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Peipohjan päiväkodin henkilökunnan käsityksiä päiväkodin leikkimahdollisuuksista. Tavoitteena on selvittää, minkälaiset olosuhteet Peipohjan päiväkotitarjoaa lapsen leikille siellä toimivan vakituisen kasvatushenkilöstön näkökulmasta. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Mihin leikin mahdollisuuksiin Peipohjan päiväkodin henkilökunta on tyytyväinen?
2. Mitä kehitettävää Peipohjan päiväkodin henkilökunnan käsitysten mukaan on lasten leikin mahdollisuuksissa?

Näiden tutkimuskysymysten avulla pyrin saamaan selville, minkälaiset mahdollisuudet Peipohjan päiväkotitarjoaa lasten leikille siellä toimivan vakituisen kasvatushenkilöstön näkökulmasta. Tarkoitukseni on selvittää, ovatko työntekijät tyytyväisiä päiväkodin tarjoamiin leikin puitteisiin (tila, aika, välineet) ja työntekijöiden toimintaan leikin mahdollistamiseksi.

Tavoitteena on myös, että tuloksien avulla työntekijät pystyisivät edelleen kehittämään leikkitoimintaansa ja että he saisivat selville, mitä asioita heillä jo pidetään toimivina. Tulosten avulla työntekijät saavat paremman käsityksen kollegoidensa mielipiteistä, minkä johdosta työyhteisön keskinäinen konsensus, ymmärrys ja suvaitsevaisuus lisääntyvät. Mielipiteiden kartoituksen avulla on myös mahdollista tehostaa niukkojen resurssien kohdentamista entistä tehokkaammin koko henkilökunnan tärkeänä pitämiin asioihin. Tutkimuksen kautta jokainen työntekijä saa tuoda omat mielipiteensä esille ja esittää omat parannusehdotuksensa.

5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kyseisen tutkimusmenetelmän valinta oli itselleni selvä jo alusta alkaen, sillä laadullisen tutkimuksen toteuttaminen on joustavaa ja suunnitelmia voi muuttaa olosuhteiden mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on toiminnassaan tietynlaista vapautta, joka antaa mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Avoin tutkimussuunnitelma korostaa myös tutkimuksen vaiheiden – aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin - kietoutumista yhteen. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin eikä tutkimusprosessia ole aina helppo pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamista alkuperäiseen aineistoon. (Eskola & Suoranta 1998, 15–16, 20.)

Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Ihmiset tulkitsevat asioita eri tavoin, jokainen omasta näkökulmastaan käsin ja sillä ymmärryksellä, joka heillä on. Samaa asiaa voidaan siis kuvata monin eri tavoin. Lisäksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään pikemmin löytämään tai paljastamaan tosiasioita kuin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. Tutkimukseni on tapaustudkimus, jonka avulla pyrin saamaan yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Tutkimuksessani joukko ihmisiä on antanut kukin oman näkemyksensä tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 125, 151–152.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenmukaisesta poiminnasta tai harkinnanvaraisesta näytteestä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti.

(Eskola & Suoranta 1998, 18, 61.) Lisäksi kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2004, 152).

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisesti, rinnan tai eri tavoin yhdisteltynä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 71.) Laadullisessa tutkimuksessa suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille (Hirsjärvi ym. 2004, 155). Tästä syystä valitsin tutkimukseeni aineistonkeruumenetelmäksi lomakehaastattelun (liite 2). Lomakehaastattelulla pystytään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Lomakehaastattelu on toimiva aineiston keräämisen tapa, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tavoitteena on hyvin rajattua, esimerkiksi yhtä asiaa koskevien mielipiteiden, näkemysten, käsitysten tai kokemusten kuvaaminen (Vilka 2005, 101). Lomakehaastattelussa ei voi kysyä mitä tahansa sellaista, mitä olisi mukavaa tai hyödyllistä tietää, vaan siinä kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Jokaiselle kysymykselle pitää siis löytyä perustelu tutkimuksen viitekehystä, tutkittavaa ilmiötä koskevasta jo tiedetystä tiedosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tutkimuksessani jokaiselle lomakehaastattelun kysymykselle on löydettävissä perustelu leikkiä koskevassa teoreettisessa viitekehyksessä. Olen jaotellut lomakkeen kysymykset teoreettisen viitekehysten pohjalta neljään yläkategoriaan: leikkivälineet ja leikkiympäristö, leikkiin käytetty aika, tilaratkaisut ja aikuisten osuus lasten leikissä.

Metsämuuronen tuo esiin (Fontana&Frey 2000, 361) eri tapoja tehdä haastattelua: yksilöhaastattelu kasvoista kasvoihin, ryhmähaastattelu kasvoista kasvoihin, postitettu tai paikan päällä kerätty lomakehaastattelu tai puhelimitse tehty haastattelu. Haastattelu voi olla strukturoitu, puolistrukturoitu tai avoin. Haastattelu voi kestää viidestä minuutista useisiin päiviin. Kaikki eivät kuitenkaan pidä kyselylomaketutkimusta haastatteluna. (Metsämuuronen 2006, 111–112.) Kyselyn ja haastattelun kovin jyrkkä erottelu ei aina kuitenkaan liene järkevää, mutta käsitteinä ne eivät ole täysin synonyymisiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72).

Tässä tutkimuksessa lomakehaastattelun käyttö on perusteltua, sillä sen avulla haastateltava pystyy tuomaan omat ajatuksensa esiin ja hänellä on aikaa pohtia vastauksia kaikessa rauhassa. Jos tutkitaan merkitysrakenteita, sitä miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineistona tulee olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin, ei niin että he joutuvat valitsemaan tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehdoista (Alasuutari 1999, 83). Koska tutkimukseni tarkoituksena oli saada selville työntekijöiden henkilökohtaisia ajatuksia päiväkodin leikkitoiminnasta, oli mielestäni lomakehaastattelu oikea valinta. Mikäli olisin toteuttanut haastattelun suullisesti, olisi siihen kulunut huomattavasti enemmän aikaa ja tällöin haastateltavien määrää olisi todennäköisesti pitänyt vähentää. Lomakehaastattelun avulla sain kerättyä laajasti ja perusteellisesti tietoa kohtuullisen suurelta joukolta.

Lomakehaastattelulle on ominaista, että tutkija päättää ennalta ja harkitusti kysymysten muodon ja esittämisjärjestyksen. Tämä ei kuitenkaan vielä tarkoita sitä, että vastaaja vastaa juuri siinä järjestyksessä, kuin tutkija on ajatellut. (Vilkkä 2005, 101.) Haastattelua varten suunnittelin puolistrukturoidun kyselylomakkeen, joka sisälsi sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Lisäksi jokaisen avoimen kysymyksen jälkeen oli vielä asteikkoon perustuva väittämä, jossa vastaajaa pyydettiin vielä numeerisesti ilmaisemaan, miten voimakkaasti hän on samaa mieltä tai eri mieltä esitetyn väittämän kanssa. Tällä pyrin siihen, että tutkimusaineistoa voisi käsitellä myös tilastollisesti, sillä myös laadullinen tutkimus voi sisältää kvantitatiivisia osatarkasteluja (Alasuutari 1999, 53). Koska tutkimusotteet eroavat toisistaan kuitenkin melko huomattavasti, lienee järkevää valita jompikumpi otteista pääasialliseksi tutkimusotteeksi. Mikäli peruslähtökohtana on tehdä laadullista tutkimusta, on mahdollista haastatteluun tai havainnointiin liittää pienimuotoinen kvantitatiivinen mittaus jostain kiinnostavasta seikasta, joka toimii laadullisen raportin havainnollistuksena. (Metsämuuronen 2006, 133–134.) Pyrin siis omassa tutkimuksessani tukemaan avoimia kysymyksiä asteikkoon perustuvilla väittämillä, jotta voisin esittää vastaukset myös tiivistetysti numeroin ja taulukoin. Täten työntekijät saavat kirjallisen analyysin lisäksi konkreettiset numeeriset keskiarvot siitä, kuinka samaa mieltä he ovat kunkin esitetyn väittämän kanssa. Pääasiallinen tutkimusote on kuitenkin selke-

ästi laadullinen. Vastauksista on koottu taulukko, josta tulos on luettavissa tiivistetyssä muodossa. Taulukko on raportin lopussa erillisenä liitteenä (liite 3).

Avoimien kysymysten avulla pyrin siihen, että vastaajat saisivat mahdollisuuden sanoa, mitä heillä on todella mielessään. Monivalintatyypilliset kysymykset kahlitsevat vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin. Lisäksi avoimet kysymykset antavat mahdollisuuden tunnistaa motivaatioon liittyviä seikkoja ja vastaajan viitekehyksiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 190.) Pyrin laatimaan kysymykset siten, että ne eivät antaisi vastaajalle mahdollisuutta vastata vain joko myöntävästi tai kielteisesti, vaan vastaajan tulisi myös perustella vastauksensa. Usean kysymyksen jälkeen esitin vielä pääkysymystä tarkentavan kysymyksen, jonka tarkoituksena oli saada vastaaja perustelemaan käsityksensä antamalla käytännön esimerkkejä. Varauduin myös siihen, että mikäli saamani vastaukset jäisivät suppeiksi tai ne olisivat epäselkeitä, tulisin täydentämään niitä jatko-haastattelun avulla. Tähän ei kuitenkaan vastausten selkeyden ja riittävyyden vuoksi tarvinnut ryhtyä.

Toteutin haastattelun informoituna lomakehaastatteluna. Informoidussa lomakehaastattelussa tutkija jakaa lomakkeet henkilökohtaisesti. Hän voi mennä työpaikoille, messutilaisuuksiin, kouluihin, koulutustilaisuuksiin, harrastusryhmiin, yleensäkin sellaisiin paikkoihin, joissa hänen suunnittelemansa kohdejoukot ovat henkilökohtaisesti tavoitettavissa. Jakaessaan lomakkeet tutkija samalla kertoo tutkimuksen tarkoituksesta, selostaa lomaketta ja vastaa kysymyksiin. Vastaajat täyttävät lomakkeet omalla ajallaan ja palauttavat lomakkeet joko postitse tai johonkin ennalta sovittuun paikkaan. (Hirsjärvi ym. 2004 185–186.) Viedessäni haastattelulomakkeet päiväkotiin pidin työntekijöille pienimuotoisen infotilaisuuden tutkimuksestani ja vastasin esille tulleisiin kysymyksiin. Työntekijöillä oli kaksi viikkoa aikaa vastata lomakkeisiin, minkä jälkeen noudin vastauslomakkeet henkilökohtaisesti päiväkodilta.

5.4 Kohderyhmä

Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen (Hirsjärvi ym. 2004, 155). Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Niissä pyritään muun muassa kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Tässä tutkimuksessa halusin selvittää varhaiskasvatuksen ammattilaisten käsityksiä päiväkodin leikkitoiminnasta. Alansa asiantuntijoina ja tutkimuksen kohderyhmänä toimivat Peipohjan päiväkodin vakituiseen kasvatushenkilöstöön kuuluvat työntekijät. Haastatteluun vastasi yhteensä kymmenen työntekijää.

5.5 Tutkimusaineiston analyysimenetelmä

Tutkittavaa aineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin, mutta tarkoituksenmukaista on valita sellainen analyysitapa, joka parhaiten vastaa ongelmaan tai tutkimustehtävään (Hirsjärvi 2004, 212). Perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä, on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysiä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina, myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. Periaatteessa voidaan ajatella, että kaikki laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Sisällönanalyysissä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103.)

Sisällönanalyysiä voidaan tehdä joko aineistolähtöisenä tai teorialähtöisenä. Tässä tutkimuksessa on käytetty aineistolähtöistä analyysiä, sillä tutkimuksessa ei ole nojattu tietyn auktoriteetin teoriaan, malliin tai ajatteluun. Aineistolähtöi-

sessä analyysissä on tavoitteena löytää tutkimusaineistosta jonkinlainen toiminnan logiikka tai tutkimuksen ohjaamana jonkinlainen tyypillinen kertomus. (Vilkkä 2005, 140.) Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää päiväkodin työntekijöiden käsityksiä siitä, millaiset mahdollisuudet lapsilla on leikkiin päiväkodissa heidän mielestään, joten aineistolähtöistä analyysiä oli mielestäni perusteltua käyttää.

Aineistolähtöinen analyysi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäiseksi aineisto pelkistetään eli siitä karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Aineisto voidaan joko tiivistää tai pilkkoa osiin. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistosta joko pelkistetään tai koodataan tutkimukselle olennaiset ilmaukset. Ennen analyysiä on määriteltävä käytettävä analyysiyksikkö, joka voi olla tutkimustehtävän ja aineiston laadun mukaan joko yksittäinen sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110.)

Lähdin tutkimukseni aineiston analysoinnissa liikkeelle siitä, että luin aineiston huolellisesti läpi ja pyrin saamaan siitä kokonaiskuvan. Tämän jälkeen numeroin lomakkeet juoksevasti ja kirjoitin vastausaineiston sanatarkasti puhtaaksi tietokoneelle, niin että kokosin kaikki vastaukset kysymyskohtaisesti allekkain. Samalla kun kirjoitin vastaukset, aineisto tuli käytyä uudelleen läpi huolellisesti. Kun olin saanut aineiston koneelle, lähdin nostamaan siitä esille ilmauksia, jotka ovat relevantteja esittämieni tutkimuskysymysten kannalta. Samalla pyrin jättämään pois kaikki mielestäni tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat. Analyysiyksikkönä käytin lauseen osaa tai asiakokonaisuutta, joka sisälsi useita lauseita. Joissakin vastauksissa oli käytettävä harkintaa siinä, kuinka yksittäinen ilmaus voidaan irrottaa asiayhteydestään. Toisin sanoen ensin oli saatava käsitys siitä, mitä vastaaja halusi vastauksessaan sanoa, ennen kuin siitä pystyi irrottamaan yhden analyysiyksikön. Analyysissä tarvittiin tulkintaa ja oli varottava mahdollisuutta tulkita vastaajan ajatusta väärin. Pyrin koko analyysin ajan säilyttämään myös kokonaiskäsityksen koko vastausaineistosta, sillä vastaukset limittyivät osittain toisiinsa.

Sen jälkeen, kun tutkimuksessa käytettävä analyysiyksikkö on määritelty ja aineisto pelkistetty, aineisto ryhmitellään eli siitä etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Nämä käsitteet yhdistetään alaluokiksi, jotka nimetään niitä parhaiten kuvaavalla käsitteellä. Tässä vaiheessa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Viimeisenä analyysin vaiheena on abstrahointi, eli aineistosta erotetaan olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia jatketaan yhdistämällä luokituksia, niin kauan kuin se aineiston sisällön kannalta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111.) Merkitsin tutkimukseni vastauksissa esiintyneet yhtäläisyydet aina samalla värillä ja kokosin ne yhteen. Näistä yhtäläisyyksistä muodostin alaluokkia, jotka nimesin luokan sisältöä kuvaavalla väitelauseella. Jos esimerkiksi vastauksissa tuli esille seuraavankaltaisia kommentteja: *”Legoja, erilaisia rakentelupalikoita on paljon.”*; *”Suuria rakennuspalikoita on riittävästi”*, nimesin tämänkaltaiset yhtäläisyydet sisältävän luokan väitelauseella: *”Erilaisia rakennuspalikoita on riittävästi”*. Alaluokat ryhmittelin edelleen yläluokiksi, joita muodostui kaksi: positiiviset ja negatiiviset ilmaukset. Esimerkiksi edellä mainitun alaluokan yhdistin yläluokkaan, jonka koostui positiivisista ilmauksista. Näistä luokista syntyi analyysin yhdistävä luokka, joka kertoo Peipohjan päiväkodin henkilökunnan käsityksistä päiväkodin leikkitoiminnasta.

Käyttämäni kvantitatiivisen mielipidemittauksen tulokset syötin Microsoft Excel taulukko-ohjelmaan, jonka avulla laskin vastausten keskiarvot ja tein tuloksista kokoavan taulukon. Kvantitatiivinen mittaus oli apuna analyysiä tehtäessä. Jos esimerkiksi vastauksissa oli eriäviä mielipiteitä tilojen riittävydestä, mutta keskiarvo oli melko korkea, pystyi sen perusteella pääättelemään, että asiaan ollaan kaiken kaikkiaan tyytyväisiä. Jos olisin tulkinnut joitakin vastauksia ainoastaan kirjoitetun vastauksen perusteella, olisin saattanut tulkita joissakin tapauksissa vastaajan mielipiteen melko negatiiviseksi, mutta väittämälauseessa vastaaja saattoi negatiivissävytteisestä vastauksesta huolimatta antaa melko korkean arvosanan esitetyle väittämälle. Välillä olisi siis ollut vaikeaa tehdä tulkintaa ainoastaan avointen kysymysten perusteella tai tulkinta olisi saattanut helposti vääristyä.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus määräytyy suhteesta tutkittavaan ilmiöön. Luotettavuuden pohdinnalla pyritään arvioimaan sitä ja saamaan vahvistus sille, etteivät tutkimustulokset ole satunnaisten asioiden seurausta, vaan että tuloksista voidaan tehdä ne tulkinnat, joihin on päädytty. (Metsämuuronen 2006, 200.) Tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym.2004, 216.)

Lomakekysymysten muotoilussa auttaa kohderyhmän tuntemus. Ongelmana on usein se, että kysymyksistä saattavat peilautua tutkijan omat käsitykset tutkittavasta asiasta. Toisin sanoen niihin on sisäänkirjoitettu tutkijan ennakkokäsitys asiasta. Vastaaja tunnistaa tämän ja vastaa tutkijan toivomalla tavalla eikä omien kokemustensa tai käsitystensä mukaan. Näin ollen lopullinen tutkimusaineisto ei välttämättä vastaa kattavasti tutkimusongelmaan, tutkimuskysymyksiin eikä vastaa tutkimuksen tavoitetta. (Vilkkä 2005, 105.) Kiinnitin tutkimuksessani huomiota kyseiseen asiaan hyvin paljon. Olen työskennellyt kyseisessä päiväkodissa, joten oli varottava, etteivät omat käsitykseni ja mielipiteeni tutkittavasta asiasta tulisi esiin lomakkeen kysymyksissä. Muun muassa tätä varten annoin lomakkeen luettavaksi usealle ulkopuoliselle henkilölle. Lisäksi vastausten analysointivaiheessa yritin katsoa tarkasti, ettei oma ääneni tulisi esiin. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 133) toteavat, että luotettavuutta arvioitaessa pitäisi ottaa huomioon myös puolueettomuusnäkökulma. Tämä on monenlaisissa tutkimushankkeissa tärkeää, koska tutkimusryhmän jäsenet usein ovat itse osa tutkimaansa yhteisöä ja sen toimintakulttuuria. Vaikka tutkimuksen tulee olla arvovapaata, tutkijan arvot vaikuttavat tutkimuksessa tehtyihin valintoihin. Arvovapaaksi (tai ainakin arvovapaammaksi) tutkimuksen tekee juuri se, että tutkija paljastaa tutkimukseen vaikuttavat arvonsa. Hän tekee kaikki asiat tutkimuksessa niin sanotusti läpinäkyviksi. (Vilkkä 2005, 160.) Koska olen työskennellyt kyseisessä päiväkodissa ja tunnen henkilökunnan hyvin, on varmasti lähes mahdotonta, etteivät omat arvoni ja käsitykseni näkyisi tutkimuksessa jollakin tavalla. Olen

kuitenkin kiinnittänyt asiaan erityistä huomiota sekä tuonut sen tutkimuksessa julki.

Tutkimuksen peruslähtökohtana tulee olla tutkittavien henkilöiden mielipiteiden ja käsitysten tulkitseminen ja raportointi mahdollisimman autenttisesti. Tutkimustulosten tulisi siis heijastaa mahdollisimman pitkälle tutkittavien ajatusmaailmaa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 189.) Pysin kiinnittämään huomioni vastaajien käsitysten ja mielipiteiden tulkitsemiseen, jotta tutkimustulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin vastaajien käsityksiä.

Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat täysin yhdessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. Yleistäen voidaan sanoa, että ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131–132.)

Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, on erityisesti selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia mahdollisia riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy. Tutkimushenkilöille on paljastettava kaikki tärkeät näkökohdat siitä, mitä tulee tapahtumaan tai mitä saattaa tapahtua tutkimuksen kuluessa. Jokaiselle tutkittavalle pitää antaa riittävä informaatio tutkimuksen luonteesta ja tavoitteesta sekä korostettava vastaamisen vapaaehtoisuutta. Tutkimushenkilöiden tulee myös olla kykeneväisiä ymmärtämään tämä informaatio. Tutkittavilla on myös oikeus keskeyttää mukanaolonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana, oikeus kieltää jälkikäteen heitä itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona ja oikeus tietää nämä oikeutensa. (Hirsjärvi ym. 2004, 26-27; Eskola & Suoranta 1998, 56; Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Varmistuakseni siitä, että tutkittavat henkilöt ovat tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta sekä siitä, mikä heidän tehtävänsä siinä on ja mihin heidän antamiaan vastauksia tulotisiin käyttämään, pidin heille infotilaisuuden viedessäni haastattelulomakkeet. Tämän lisäksi liitin lomakkeeseen kattavan saatekirjeen (liite1), jossa kerroin tutkimukseen liittyvät oleelliset asiat.

Tutkittavien henkilöiden lisäksi lupa tutkimukseen on oltava myös viranomaisilta (Eskola & Suoranta 1998, 52). Tähän tutkimukseen osallistuminen oli täysin

vapaaehtoista ja tutkimukseen oli lupa myös kunnan varhaiskasvatusjohtajalta. Lisäksi tutkimuksen alkaessa teimme päiväkodin kanssa yhteistyösopimuksen, jossa molemmat osapuolet sitoutuivat tutkimuksen tekemiseen.

Tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. Sen mukaan on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa riippumatta tutkimuksen tarkoituksesta. Peruskysymyksiin kuuluu se, mitä hyötyä tai haittaa tutkittaville tutkimuksesta on, miten heidän yksityisyytensä ja tutkimuksen luottamuksellisuus turvataan ja miten ollaan johdattamatta tutkittavia harhaan. Erityisesti arkaluonteisia tietoja kootessaan tutkijan on pyrittävä selvittämään itselleen, ovatko ne tutkimuksen kannalta tarpeellisia ja onko tutkimuksen mukanaan tuoma tiedon lisä niin arvokas, että se oikeuttaa puuttumaan ihmisen yksityisyyteen. (Eskola & Suoranta 1998, 56.) Korostin tutkittaville henkilöille tutkimukseni luotettavuutta ja sitä, ettei heidän nimiään tulla käyttämään tutkimuksen loppuraportissa, vaan nimet kerätään ainoastaan mahdollista jatko-haastattelua varten. Eskola ja Suoranta huomauttavatkin, ettei täydellinen nimettömyys tule useinkaan kysymykseen, sillä muuten esimerkiksi tutkimukseen vastaamattomien muistuttaminen postikyselyä käytettäessä tulee mahdolliseksi (Eskola & Suoranta 1998, 57).

Varmistaakseni tutkittavien anonymiteetin laitoin lomakkeiden mukaan kirjekuoret, jotka palautettiin suljettuina palautuslaatikkoon. Lomakkeet tullaan hävittämään tutkimuksen valmistuttua. Jotta tutkittavilla olisi motivaatiota vastata haastatteluuni, kerroin heille myös, mitä hyötyä tutkimuksestani heille olisi ja että he tulisivat saamaan käyttöönsä tutkimuksesta saadut tulokset sen valmistuttua. Haastateltavan motivointi käsitystensä ja kokemustensa jakamiseen on aina oma kysymyksensä (Vilkkä 2005, 112). Tutkimustietojen on myös oltava luottamuksellisia, eikä tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja tule luovuttaa ulkopuolisille. Tutkimuksen tietoja ei tule myöskään käyttää muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulosten tarkastelussa edetään kyselylomakkeessa olevia teemoja muokailleen. Jokaisesta teema-alueesta käydään ensin läpi ne asiat, joihin päiväkodin työntekijät jo ovat tyytyväisiä ja joihin he eivät koe tällä hetkellä kaipaavansa parannusta. Tämän jälkeen esitellään ne päiväkodin leikkitoimintaa koskevat asiat, joissa työntekijöiden mielestä olisi vielä kehittämisen varaa.

6.1 Vastaajien taustatiedot

Lomakehaastatteluun vastasi yhteensä kymmenen työntekijää. Koulutustaustaltaan vastaajat olivat joko lastentarhanopettajia, lastenhoitajia, lähihoitajia tai sosionomeja (AMK). Vastaajista neljä oli lastentarhanopettajia, kolme lastenhoitajaa, kaksi lähihoitajaa ja yksi sosionomi (AMK). Iältään vastaajat olivat suurimmaksi osaksi yli 45-vuotiaita. Kaksi vastaajista oli iältään 25–34-vuotiasta, yksi 35–44-vuotias, kuusi 45–54-vuotiasta ja yksi yli 55-vuotias. Kokemus varhaiskasvatuksen parissa vaihteli noin kolmesta vuodesta noin 42 vuoteen. Vertailtuani eri-ikäisten ja koulutustaustaltaan erilaisten vastaajien vastauksia pystyin toteamaan, että vastaajien iällä tai koulutustaustalla ei ollut merkittävää vaikutusta vastauksiin. Työuran kestolla varhaiskasvatuksen parissa ei myöskään voida sanoa olevan merkitystä vastaajien tyytyväisyyteen päiväkodin leikkimahdollisuuksiin.

6.2 Leikkivälineet ja niiden uudistaminen

Kysyttäessä onko päiväkodissa riittävästi ja monipuolisesti leluja, saatiin vastausten numeeriseksi keskiarvoksi 3,8. Yleisesti ottaen vastaajat olivat siis sitä mieltä, että lelutilanne päiväkodissa on kohtuullisen hyvä. Yhdessäkään vastauksessa ei ilmaistu, etteikö leluja olisi riittävästi. Erityisesti erilaisia rakennuspalikoita oli työntekijöiden mielestä tarpeeksi.

Vaikka leluja päiväkodissa on työntekijöiden mielestä riittävästi, oltiin sitä mieltä, että ne jakautuvat epätasaisesti niin sanotusti tyttöjen ja poikien leluihin. Yleisesti tuli esille, että tyttöjen leluja kuten barbeja ja nukkeja on liian vähän ja niitä toivottaisiin enemmän. Kahdessa vastauksessa ilmaistiin myös, että päiväkodin pienimmillä on vähemmän leluja suhteessa päiväkodin vanhempiin lapsiin. Yksittäiset lelutoiveet koskivat muun muassa ulkoleikkivälineitä, polkuautoja ja -pyöriä, magneetteja, rakennussarjoja, ajankohtaisia leluja (Bratz, Cars) ja maanrakennustarvikkeita (peitteet, huovat).

Useiden vastaajien mielestä päiväkodin leluja tulisi vaihdella enemmän osastojen kesken ja hakea varastoihin unohtuneita leluja käyttöön: *”Isossa talossa on paljon leluja, jotka välttämättä eivät ole edes kaikkien tiedossa.”*

Leikkivälineitä ei vastaajien mielestä uudisteta riittävän usein, mikä näkyy kysymyksen keskiarvosta (2,7). Vastauksista nousi esiin, että uudistuksia tulisi tehdä erityisesti rikkinäisten lelujen osalta. Tämä ilmeni seuraavankaltaisissa kommentteissa: *”Mielestäni leikkivälineitä ei uudisteta riittävän usein. Mm. jotkut automatot ovat todella vanhoja ja nuhruisia, samoin ulkolelut ja niiden säilytysastiat.”*; *”Vanhoja ja risoja (sekä puutteellisia) leluja on liikaa.”*

6.3 Leikkiympäristö

Leikkiympäristön uudistamiseen oltiin keskiarvojen perusteella toiseksi tyytymättömämpiä vastaajien keskuudessa. Keskiarvoksi saatiin 2,4. Kahdessa vastauksessa tuli esiin, että leikkiympäristöä pyritään uudistamaan mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi erilaisten leikkiteemojen mukaan. Kuitenkin suuressa osassa vastauksissa työntekijöiden mielestä tämä osa-alue päiväkodin leikkitoiminnassa kaipaisi parannusta.

Kolme vastaajista toi esiin, että leikkiympäristön esteettisissä ominaisuuksissa olisi parantamisen varaa: *”Leikkiympäristöön voisi paljon vaikuttaa mm. vaihtamalla joskus tapetit tai maalaamalla seiniä...Viihtyisyyttä siis lisää”*. Työntekijät ovat melko yhteisesti sitä mieltä, että leikkiympäristön uudistaminen ja ylläpitä-

minen ovat asioita, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Vastauksien perusteella voidaan päätellä, että työntekijät tiedostavat leikkiympäristön uudistamisessa ja ylläpitämisessä olevan puutteita, mutta puutteiden katsotaan johtuvan pääasiassa ulkopuolisista tekijöistä. Esimerkiksi ajan puutteen ja vuorohoidon hektisyyden vuoksi leikkiympäristön uudistaminen on katsottu jäävän taka-alalle.

Saadun keskiarvon (3,9) mukaan vastaajat ovat melko yksimielisiä siitä, että lapset otetaan mukaan leikkiympäristön luomiseen: ”*Jos esim. lapset osoittavat kiinnostusta kauppaleikkiin, rakennetaan leikille oma pysyvä ympäristö.*”; ”*Mielestäni saavat. Mm. majaleikit ovat erittäin suosittuja ja niitä rakennetaan ahkerasti yhdessä lasten kanssa.*” Vastaajilla on yhteisymmärrys siitä, että lasten mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon leikkiympäristön suunnittelussa. Lasten toiveita kuunnellaan ja tarvittavaa materiaalia hankitaan, jotta lapset voivat rakentaa esimerkiksi majoja ja eläinten aitauksia. Vastauksissa tuli kuitenkin myös esille, että pienimmät lapset eivät vielä osaa vaikuttaa leikkiympäristön suunnitteluun, joten lähinnä isoimmat lapset saavat esittää omia mielipiteitään. Kahdesta vastauksesta tuli kuitenkin selkeästi esille, että lasten vaikutusmahdollisuuksiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Kysyttäessä laajennetaanko leikkiympäristöä riittävästi lähiympäristöön ja luontoon, saatiin vastauksista tutkimuksen alhaisin keskiarvo (2,2). Työntekijöiden mukaan leikkiympäristöä laajennetaan harvoin päiväkodin ulkopuolelle, ainoastaan viereistä puistoa käytetään joskus esimerkiksi hiihtämiseen. Lähes jokaisesta vastauksesta on löydettävissä samat syyt siihen, miksi leikkiympäristön laajentaminen päiväkodin ulkopuolelle on niin vähäistä: ”*Turvallisuussuunnitelma pitää tehdä joka retkestä.*”; ”*Tarvitaan aikaa paperin tekemiseen ja rahaa takseihin.*”; ”*Pitäisi olla enemmän henkilökuntaa.*”; ”*Lähellä ei ole minkäänlaista metsää, jossa voisi käydä.*” Vastaajat ovat siis yksimielisiä siitä, että leikkiympäristöä ei laajenneta riittävästi, koska laajentaminen vaatii turvallisuussuunnitelman, henkilökuntaa on liian vähän suureen ryhmään mitoitettuna ja ollaan kuljetuksen varassa esimerkiksi retkille lähdeettäessä. Lisäksi lähiympäristöstä puuttuu metsä, jossa lasten kanssa voitaisiin käydä.

6.4 Leikkiin käytetty aika

Yli puolet vastaajista on väitteen ”päiväkodissamme on varattu riittävästi aikaa leikille päiväkotipäivän aikana” kanssa melko samaa mieltä. Tyytyväisyyttä ilmentää myös suhteellisen hyvä keskiarvo (3,9). Yleisesti ottaen oltiin sitä mieltä, että leikkiaika on riittävä. Työntekijöiden vastauksista ilmenee, että suurin osa lapsen päiväkotipäivästä koostuu leikistä. Erityisesti alle kolmevuotiaiden toiminta koostuu lähestulkoon yksinomaan leikistä.

Koska päiväkotitoiminta tarjoaa vuoro-ohjauksia, koetaan sen vähentävän joidenkin lasten leikkiaikaa: *”Oman rajoituksensa aiheuttaa vuorotyö, jolloin lapsia paikalla eri aikoihin.”* Lapsen leikkiaika riippuu siis paljon siitä, missä vuorossa lapsi on hoidossa. Myös mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin on paljon kiinni siitä, mihin aikaan päivästä lapsi on hoidossa: *”Aamuvuorolaisilla ja iltavuorolaisilla on paremmat mahdollisuudet tosi pitkäkestoiseen leikkiin.”* Pitkäkestoisen ja lasten omaehtoisen leikin riittävyteen oltiin keskimäärin hieman tyytymättömämpiä (3,4) kuin leikkiajan riittävyteen yleensä. Pitkäkestoisen leikin toteutumisen esteeksi koettiin vuorohoidon lisäksi myös se, ettei ole tilaa, jonne leikit voisi jättää odottamaan seuraavaa leikkikertaa: *”Pitäisi olla tila, jonne esim. isommat rakenteluleikit saisivat jäädä ettei niitä tarvitsisi heti purkaa kovan työn jälkeen.”* Lasten omaehtoiselle leikille annettu aika koettiin kuitenkin riittäväksi: *”Suurin osa leikeistä on lasten omaehtoisia leikkejä.”* Työntekijöiden mielestä leikkiaikaa voitaisiin lisätä vähentämällä ohjattua ja suunniteltua toimintaa, kuten askartelua. Näin on toimittu jo päiväkodin jossakin ryhmässä: *”Olemme vähentäneet askartelua. Vain välttämättömät esim. joululahjan kaikki tekevät.”*

6.5 Leikkitilat

Päiväkodin leikkimahdollisuuksiin sekä sisällä (3,9) että ulkona (4,0) ollaan melko tyytyväisiä. Vastanneiden mielestä leikkimahdollisuudet sisällä ovat paremmat, mikäli lapset on mahdollista jakaa pienempiin ryhmiin: *”Tilanne vaihtelee. Riippuu paljon päivän lapsilukumäärästä ja siitä pystymmekö henkilökunnan puitteissa jakamaan lapset esim. puolet ulos, puolet sisälle.”*

Vastauksissa viitattiin myös edeltäviä kysymyksiä koskeviin vastauksiin, joissa toivottiin tilaa pitkäkestoiselle leikille ja rakenteluleikille. Toisaalta taas vastauksissa esiintyi myös hyvin eriäviä mielipiteitä esimerkiksi tilojen koon ja käytettävyyden suhteen. Toiset olivat sitä mieltä, että tilaa on riittävästi: *”Isot tilat. Mahdollisuuksia ois vaiks mihin.”* Toisten mielestä taas tilaa saisi olla enemmän: *”Tilat ovat pienet suureen ryhmään mitoitettuna.”* Vastausten keskiarvo (3,9) kuitenkin kertoo, että työntekijät ovat leikkimahdollisuuksiin sisätiloissa tyytyväisiä.

Ulkotiloissa ollaan erityisen tyytyväisiä siihen, että tilaa on runsaasti. Myös päiväkodin pihassa olevat mäet mahdollistavat mäen laskemisen talvisin, mikä koettiin tärkeäksi. Päiväkodin kolme keskenään erilaista piha-aluetta soveltuvat vastaajien mielestä myös hyvin monenlaisten leikkien toteuttamiseen, kuten keinumiseen, liukumäessä liukumiseen, polkuautoilla ajamiseen, kiipeilemiseen ja leikkimökkileikkiin. Päiväkodin niin sanottuun etupihaan ei kaikissa vastauksissa olla tyytyväisiä ison asfalttialueen vuoksi. Kaiken kaikkiaan työntekijät kokevat, että piha-alue tarjoaa hyvät mahdollisuudet leikkiin ja vastauksista saatu keskiarvo (4,0) on myös kaikista väittämäkeskiarvoista korkein.

Jokaisessa vastauksessa korostetaan pienryhmätyöskentelyn tärkeyttä ja jopa sen välttämättömyyttä nykypäivän suurissa lapsiryhmissä. Pienryhmätoiminnan tarkoituksena vastaajien mielestä on leikkirauhan turvaaminen ja se, että aikuisen on mahdollista huomioida lasta yksilöllisesti. Kuitenkin väite ”päiväkodin pienryhmätyöskentely toimii mielestäni hyvin” sai vastausten perusteella keskiarvoksi 3,4. Vastaajien yleistä käsitystä pienryhmätoiminnan hyödyntämisestä kuvaa hyvin seuraavanlainen kommentti: *”Hyödynnetään aina kun voidaan.”* Vastaukset antoivat ymmärtää, että vaikka henkilökunta tiedostaa pienryhmätyöskentelyn olevan tärkeää, ei sen järjestämisen koeta kuitenkaan olevan aina mahdollista henkilökunnan vähyyden ja vaihtuvuuden vuoksi. Myös lasten vuoroito tuo omat haasteensa: *”Vaatii taas riittävästi henkilökuntaa paikalle yhtäaikaisesti ja vuoropäiväkodissa tämä ei ehkä aina onnistu, vaikka pitäisikin.”*

6.6 Aikuisen osuus lasten leikissä

Vastaajilla on hyvin samanlainen käsitys siitä, millainen aikuisen rooli on lasten leikin ohjaamisessa ja mihin asioihin aikuisen tulisi leikissä kiinnittää huomiota. Aikuisen tulee vastaajien mielestä viedä leikkiä eteenpäin ja ohjata sen kulkua: *"Aikuinen tarvittaessa "juontaa" leikkiä osallistumatta siihen"; "Ammattitaitoisina me näemme koska leikki ei suju ilman ohjaamista."* Aikuisen tulee myös huolehtia, että lapset leikkivät tasapuolisesti ja toiset huomioon ottaen: *"Toisten huomioon ottaminen, kaikkien leikkiin ottaminen on tärkeää. Eikä ketään syrjitä tai kiusata."* Aikuisen tehtäviin koettiin kuuluvan myös ristiriitatilanteiden selvittäminen ja leikin turvallisuudesta huolehtiminen. Aikuisen tehtävänä on myös hankkia kaikki tarvittava, jotta leikki onnistuisi: *"Aikuinen mahdollistaa leikin (tila, aika, välineet)."* Vaikka vastaajilla tuntuu olevan yhteisymmärrys aikuisen roolista, sai väittämä *"Aikuiset ohjaavat tarkoituksenmukaisesti lasten leikkiä"* keskiarvokseen 3,6 (eli numeerisen keskiarvon perusteella myös parannettavaa löytyy).

Vastauksista nousi esiin, että lasten leikkiä havainnoidaan kaiken aikaa, mutta se tapahtuu enemmin huomaamatta ja luonnostaan, kuin että siihen kiinnitettäisiin tietoisesti huomiota: *"Kaiken aikaa havainnoidaan - ihan huomaamattakin."* Keskiarvon (3,1) perusteella vastaajat eivät kuitenkaan ole täysin tyytyväisiä havainnoinnin säännöllisyyteen. Tästä kertoo myös seuraavanlaisten kommenttien toistuminen: *"Satunnaisesti havainnoidaan, mutta ei kirjata ylös."* Vastauksissa siis nousi esiin, että havainnoinnin ohella ei juuri tapahdu havaintojen muistiin kirjaamista.

Vastaajat olivat väitteen *"lapset saavat toteuttaa leikkiään omien mieltymystensä ja luovuutensa pohjalta"* kanssa yleisesti ottaen melko samaa mieltä (3,9): *"Lapsille ei varsinaisesti suunnitella leikkejä, (korkeintaan ympäristö) vaan lapset saavat valita leikit omien kiinnostusten mukaan."* Lisäksi eräs vastaaja kirjoittaa seuraavasti: *"Kannustetaan lasta omatoimisuuteen ja oman mielikuvituksen käyttöön, -ehdottomasti."* Aikuiset ohjaavat, tukevat auttavat lapsia toteuttamaan leikkejään omien mieltymystensä mukaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vastausten perusteella voi päätellä, että työntekijät ovat kaiken kaikkiaan melko tyytyväisiä päiväkodin tarjoamiin leikkimahdollisuuksiin ja leikkitoimintaan yleensä. Noin puolet kysymyksistä sai keskiarvon 3,8–4,0. Myös numeeriset arvot siis viittaavat siihen, että kysytyihin asioihin ollaan yleisesti melko tyytyväisiä.

Eriyisen tyytyväisiä vastauksissa oltiin päiväkodin ulkotiloihin, sillä päiväkodilla on kolme isoa piha-aluetta, jotka tarjoavat monipuolisia leikkimahdollisuuksia. Myös sisätilat koettiin pääosin hyväksi. Leikkimahdollisuuksiin kuitenkin vaikuttaa päivän lapsilukumäärä ja se voidaanko lapset jakaa pieniin ryhmiin. Lisäksi työntekijät kaipaavat tilaa, jonne lapset voisivat jättää leikkinsä odottamaan seuraavaa leikkihetkeä. Tällaisen tilan puutteen koettiin myös haittaavan pitkäkestoisen leikin muodostumista. Muutamat työntekijät olivat sitä mieltä, että sisätiloja on sinällään riittävästi, mutta niitä tulisi hyödyntää entistä tehokkaammin.

Kaiken kaikkiaan tuloksista voidaan päätellä, että työntekijöiden mielestä lapsilla on riittävästi aikaa leikille päiväkotipäivän aikana ja lapset saavat toteuttaa leikkiään omien mieltymystensä mukaan ja heitä tuetaan niiden toteuttamisessa. Peipohjan päiväkotito tarjoaa vuorohoitoa, joten se tuo omat haasteensa leikkiajan järjestämiselle yksittäisille lapsille ja pienryhmätoiminnan toteuttamiselle.

Tuloksista nousi kuitenkin kolme kysymystä, joita koskevissa vastauksissa ilmeni selkeää tyytymättömyyttä kysytyä asiaa kohtaan. Nämä ovat leikkiympäristön laajentaminen, leikkiympäristön uudistaminen ja ylläpitäminen ja leikkivälineiden uusiminen.

Päiväkodin työntekijöiden mielestä leikkiympäristöä ei laajenneta riittävästi lähiympäristöön ja luontoon, vaan leikkiympäristönä käytetään lähinnä ainoastaan

päiväkodin omaa piha-aluetta. Päiväkodin aitojen ulkopuolelle menemisen vähyden katsottiin johtuvan tarjotuista puitteista. Henkilökuntaa on liian vähän, jotta voitaisiin tehdä retkiä ison ryhmän kanssa päiväkodin ulkopuolelle, sillä turvallisuusnäkökulma on aina ensisijainen. Jos kuitenkin päiväkodin ulkopuolelle lähdetään, on tehtävä niin sanottu turvallisuus- tai retkisuunnitelma. Kaikki on suunniteltava tarkoin etukäteen ennen kuin lasten kanssa voidaan lähteä päiväkodin aitojen ulkopuolelle. Vastauksista nousi myös vahvasti esille, että lähiympäristö ei ole ihanteellinen, sillä esimerkiksi lapsille sopivaa metsää ei löydy päiväkodin lähipiiristä. Jos halutaan lähteä johonkin pidemmälle, on käytettävä julkista liikennettä, sillä työntekijät eivät saa kuljettaa lapsia omalla autolla. Se, ettei päiväkodin läheisyydessä ole luontoa, on mielestäni suuri puute. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että tutkiminen on lapselle jo syntymästä asti luontaista ja että lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä, jonne leikkiympäristöä tulisi laajentaa mahdollisuuksien mukaan, koska päiväkodeissa korostetaan tänä päivänä yhä enemmän oppimista ja päiväkodeissa painotetaan erilaisia orientaatioita, joiden avulla lapset opettelevat jäsentämään maailmaa. Yksi orientaatioista on juuri luonnontieteellinen orientaatio. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22, 25, 28.) Mielestäni lasten oppiminen olisi mielekkäämpää, mikäli he saisivat luonnossa nähdä ja kokea erilaisia asioita, jolloin asioiden ymmärtäminen ja oppiminen on varmasti helpompaa kuin ohjatuilla tuokioilla. Oppimisnäkökulman lisäksi luonto tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia lapsen luovalle mielikuvitusleikille ja tuo mukavaa vaihtelua tuttuun päiväkodin pihaan ja arkirytmiin.

Päiväkodin työntekijät eivät myöskään vastauksien perusteella ole tyytyväisiä leikkiympäristön uudistamisen ja ylläpitämisen riittävyteen. Leikkiympäristö pysyy melko samanlaisena koko ajan, joten asiaan tulisi työntekijöiden mukaan kiinnittää enemmän huomiota. Vastauksissa tuli esille ympäristön viihtyvyyteen liittyviä seikkoja, joihin toivottaisiin parannusta. Lisäksi leikkiteemoja ja leikkivälineitä tulisi vaihdella enemmän. Syyksi siihen, ettei leikkiympäristön uudistamiseen ja ylläpitämiseen ole kiinnitetty riittävästi huomiota, kerrottiin olevan muun muassa ajan puute. Kalliala ja Tahkokallio toteavatkin, että leikkiympäristön systemaattinen kehittäminen on haaste aikuisen luovuudelle. Heidän mukaansa olisi hyvä haalia erilaisia materiaaleja esimerkiksi sairaala-, kampaaja- tai

ravintolaleikkiä varten, jotta lasten innostuttua teemasta kyseiset materiaalit voitaisiin ottaa esille. Mikäli leikkiympäristön rakentamiseen, ylläpitämiseen ja uudistamiseen nähdään vaivaa, elämä lasten kanssa tulee paitsi helpommaksi myös mielekkäämmäksi. Onnistumista kutsuvan ympäristön luomisessa voi arvioida seuraamalla lasten vapaan leikin aikana lasten hakeutumista erilaisiin toimiin. Mikäli ympäristö kutsuu leikkiin, lapset löytävät helposti paikkansa. (Kalliala & Tahkokallio i.a., 19.)

Tutkimuksen perusteella voidaan myös päätellä, että työntekijät eivät ole kovin tyytyväisiä leikkivälineiden uusimisen riittävyyteen. Heidän mielestään päiväkodista löytyy liikaa rikkinäisiä ja ”nuhruisia” leluja. Lelujen riittävyyteen työntekijät ovat kuitenkin tyytyväisiä ja etenkin erilaisia rakennuspalikoita kerrottiin olevan riittävästi. Useassa vastauksessa kuitenkin nousi selkeästi esiin, että tytöille kaivataan enemmän leluja, kuten nukkeja ja barbeja. Muutamassa vastauksessa kerrottiin myös päiväkodin pienimmillä lapsilla olevan vähemmän leluja päiväkodin vanhimpiin verrattuna. Tutkimuksesta saatujen tulosten avulla päiväkodin on mahdollista kohdistaa hankintansa tulevaisuudessa juuri näihin leikkivälineisiin. Koska vastauksissa ei noussut selkeästi esiin mitään muuta yhtä selkeää toivetta leluista kuin edellä mainitut tyttöjen ja pienten lasten lelut, olisi tutkimuksen perusteella kannattavaa näiden hankintojen ohella keskittyä uusimaan jo päiväkodissa olevia leluja käyttöominaisuuksiltaan (funktioiltaan) vastaaviin, mutta uusiin ja ajanmukaisempiin leluihin.

Vastausten perusteella voidaan lisäksi todeta, että työntekijät eivät mielestään havainnoi lasten leikkiä kovinkaan tietoisesti ja säännöllisesti. Kuten teoriaosuudessa tuli ilmi, kasvattajat yleensä havainnoivat lapsia kaiken aikaa päivittäisten toimintojen yhteydessä. Tarkkojen ja yksityiskohtaisten havaintojen saamiseksi kasvattajan tulisi kuitenkin käyttää havainnointiaika pelkästään havainnointiin ja havaintojen kirjaamiseen. (Koivunen 2009, 24.) Myös tutkimustulosten mukaan Peipohjan päiväkodissa havainnointia tehdään jatkuvasti, mutta siihen ei juurikaan kiinnitetä huomiota, vaan sitä tapahtuu lähinnä huomaamatta. Vastaajat nostivat esille myös havaintojen kirjaamisen, jota ei tällä hetkellä tehdä – ainakaan mitenkään systemaattisesti. Vastauksista ei voida kuitenkaan päätellä, että työntekijät kaipaisivat asiaan muutosta. Havaintojen

kirjaaminen voisi kuitenkin helpottaa asioiden mieleen palauttamisessa jälkeensä. Lisäksi kirjattuja havaintoja on mielekkäämpi vertailla myöhemmin ryhmän toisten aikuisten ja vanhempien tekemien havaintojen kanssa. Mikäli havainnot ovat vain muistinvaraisia, on mahdollista, että ne muuttuvat ajan kuluessa, sillä oleellisia asioita saattaa unohtua tai ne korvautuvat yleistyksillä ja tulkinnoilla. Kirjoittamisen lisäksi voidaan käyttää apuna esim. videointia, digikuvausta tai äänittämistä. (Helsingin kaupunki sosiaalivirasto 2008, 45.)

Tutkimukseni vahvensi edelleen käsitystäni muuttuvasta päivähoidosta. Vastausaineistosta nousi esiin sellaisia nykypäivän päivähoitoa koskevaa kritiikkiä, jota voisi kartoittaa seuraavanlaisin käsittein: isot lapsiryhmät, ”nykyajan lapset”, tiukentuneet säädökset ja hektisyys. Tämän kaltaisten asioiden katsottiin vastauksien perusteella vaikuttavan myös lasten leikin mahdollisuuksiin. Tyytymättömyys isoihin lapsiryhmiin oli havaittavissa seuraavan kaltaisista kommentteista: *”Haluaisin että hankittaisiin useita samanlaisia leikkivälineitä kun lapsilukukin on tuplaantunut. Rakenna siinä nyt kun saat vain pari palikkaa per lapsi”*; *”Tilat vaan käyvät ahtaiksi se vie leikin iloa ja rauhaa.”*; *”Tilat ovat pienet suureen ryhmään mitoitettuna.”*; *”Mutta lapsiryhmät yleensäkin tämän päivän päiväkodeissa ja kouluissa ovat aivan liian suuria.”* Vastaavanlaisia kommentteja oli vastauksissa enemmänkin. Kyseisestä asiasta on lähivuosina keskusteltu eri medioissa, ja se aiheuttaa huolta niin varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien kuin vanhempienkin keskuudessa.

Termi ”nykyajan lapset” nousi esiin muutamaan otteeseen vastausaineistossa ja se herätti minut pohtimaan termin merkitystä. Termi esiintyi esimerkiksi seuraavissa kommentteissa. *”nykyajan lapset ovat aika vilkkaita”*; *”Nykyajan lapset kun ovat huonoja kävelemään”*; *”Nykyään leikit ovat levottomampia ja lapset lyhytjänteisempiä kuin ennen.”*; *”... sillä ne kuluvat nykyajan lasten käytössä nopeasti ’puhki’ ”* Ovatko lapset todella niin erilaisia tänä päivänä kuin esimerkiksi 30 vuotta sitten? Vai voisiko lasten ”erilainen” käyttäytyminen olla seurausta esimerkiksi edellä mainituista suurista lapsiryhmistä tai siitä, että tänä päivänä lapsille pystytään aikaisempaa paremmin diagnosoimaan erilaisia kehityshäiriöitä, kuten ADHD? Toisaalta lapset kyllä saavat nykyään enemmän vaikutteita esimerkiksi elokuvista ja videopeleistä kuin aikaisemmin.

Päivähoidon tiukentuneisiin säädöksiin viitattiin vastauksissa lähinnä päiväkodin alueelta poistuttaessa tehtävään turvallisuussuunnitelmaa. *”Nykyään pitää tehdä retkisuunnitelma kun johonkin lähtee.”* Säädöksiä ja vaatimuksia on tiukennettu yleisesti päivähoidossa entistä enemmän, ja se osaltaan asettaa varhaiskasvatuksen toteuttamisen tietyntylaisiin rajoihin, joiden mukaan toimintaa on toteutettava.

Päivähoidon hektisyys tuli esille sekä tutkimukseni teoriassa, että useissa työntekijöiden vastauksissa, joissa hektisyyden katsotaan johtuvan päivärytmistä ja aikataulutuksesta, sekä vuorohoidon aiheuttamista ongelmista. *”...Ja he taas ei kerkiä, ku on niin paljon ohjattua toimintaa.”; Päivärytmimme ja ”leikkiin” käytettävä aika on liian vähäistä ja tällä aikataululla leikkiympäristön loittaminen mielenkiintoiseksi ja vaihtelevaksi on ikävä kyllä joskus aika epätoivoista.”* Uskon, että päivähoidon hektisyys ja kiire ovat melko uusia ongelmia päivähoidossa, sillä varsinkin vuorohoito on lisännyt haasteita nykypäivänä. Vuorohoidon tarve on lisääntynyt merkittävästi päiväkodeissa. Päivähoidon tärkein tehtävä onkin alun perin ollut mahdollistaa vanhempien työssäkäynti ja niiden vaatimusten mukaan päiväkodit ovat joutuneet muuttamaan toimintaansa. On kuitenkin tärkeää muistaa, mitä nämä muutokset aiheuttavat lapselle eikä toimia vain aikuisten edun mukaisesti.

8 POHDINTA

Mielestäni tutkimus onnistui melko hyvin. Tutkimusaineistosta nousi selkeästi esiin, mihin työntekijät ovat päiväkodin leikkimahdollisuuksissa tyytyväisiä ja mitä puolestaan tulisi jatkossa kehittää. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli koota työntekijöiden ajatukset yhteen, jotta he saisivat käsityksen toistensa ajatuksista. Tarkoituksena on, että tutkimuksen avulla päiväkodin henkilökunta pystyisi edelleen kehittämään lasten leikkimahdollisuuksia. Sain lomakehaastatteluun liitetyn palauteosion välityksellä melko vähän palautetta tutkimukseni. Olisi ollut mielenkiintoista lomakehaastattelun jälkeen kerätä työntekijöiltä palautetta tutkimukseni hyödyllisyydestä, mutta tutkimukseni mahdolliset vaikutukset tulisivat todennäköisesti näkymään päiväkodin toiminnassa vasta myöhemmin, joten tähän ei valitettavasti ole tämän tutkimuksen puitteissa aikaa.

Toisaalta, vaikka tutkimukseni ei suoranaisesti vaikuttaisi päiväkodin henkilökunnan toimintaan leikin osalta, uskon kuitenkin sen herättäneen työntekijöissä ajatuksia ja keskustelua päiväkodin sisällä. Ajatusten ja keskustelun herättäminen itsessään on erittäin tärkeää, koska tiedostaminen on ensimmäinen askel toiminnan kehittämisessä. Lisäksi on mielestäni tärkeää, että missä tahansa työyhteisössä pysähdytään ajoittain hetkeksi pohtimaan omaa työskentelyä, sillä helposti kangistutaan tuttuihin vanhoihin kaavoihin. Kaikkien työntekijöiden tulisi säännöllisesti reflektoida omaa työskentelyään ja miettiä, mitä tekee ja miksi. Eräs vastaaja toi esille, että leikkiin on Peipohjan päiväkodissa tietoisesti pyritty kiinnittämään huomiota viime aikoina, mutta ei hänen mukaansa tarpeeksi: *”Leikki on ollut yksi tärkeimmistä osa-alueistamme kasvatuksessa jo muutaman vuoden. Sitä ei mielestäni ole kuitenkaan toteutettu ja kehitetty riittävästi, joten siihen pitää panostaa myös tulevaisuudessa.”* Toivonkin, että tutkimuksestani olisi apua erityisesti kyseisen osa-alueen kehittämisessä.

Tulen todennäköisesti työskentelemään tulevaisuudessa lasten parissa tavalla tai toisella. Itse haluan lasten kasvatuksessa korostaa leikkiä ja lasten omaeh-

toista toimintaa yleensä. Mielestäni lapsuus on niin lyhyt ajanjakso ihmisen elämässä, että se tulisi elää niin kuin lapsen kuuluu – huolettomasti leikkien. En tarkoita, etteikö lapsille tulisi olla mitään kouluun harjoittavaa tai muuta ohjattua toimintaa, mutta sen osuus tulisi olla vapaan leikin rinnalla vähäinen, eikä sitä tulisi liaksi korostaa. Toisaalta erilaisten taitojen harjaannuttaminenkin olisi hyvä tehdä aina leikin muodossa. Mielestäni ihmisellä on riittävästi aikaa käydä kouluja, joten lapsen ensimmäisten vuosien voi aivan hyvin antaa täydyä leikistä ja huolettomuudesta. Mikäli lapsi oppii jo varhain, että aina on pyrittävä olemaan mahdollisimman hyvä ja tehokas, se tuottaa vaikeuksia myös myöhemmässä elämässä.

Koska tiedostan leikin merkityksen ja pyrin korostamaan leikkiä omassa työssäni, on erittäin tärkeää tietää, mitä lapsi tarvitsee hyvään leikkiin ja miten itse voin tukea lasten leikkiä. Tämän työn myötä olen saanut tähän varsin hyvät eväät. Mielestäni työ sisältää paljon hyödyllistä tietoa leikistä, sen merkityksestä ja edellytyksistä sekä aikuisten roolista. Työn tarkoituksena on myös ollut herättää lukijoita miettimään omaa työskentelyään. Työ soveltuu luettavaksi mielestäni niin työuraa aloittavalle kuin jo vuosikymmeniä alalle olleille – koskaan ei ole liian valmis tai täydellinen. Toivottavasti itsekkin palaan työni äärelle vielä joskus muistuttaakseni itseäni leikin merkityksestä ja tärkeydestä lapsen elämässä.

Tässä opinnäytetyössä on tutkittu päiväkodin henkilökunnan käsityksiä lasten leikin mahdollisuuksista. Koska tutkimustulokset antoivat vastauksen työntekijöiden henkilökohtaisista käsityksistä, niitä ei ollut kovin mielekästä verrata tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen. Mikäli tavoitteena olisi tutkia sitä, vastaako Peipohjan päiväkodin toteuttama leikkitoiminta alan teoreettista näkemystä, olisi tutkimus toteutettava näistä lähtökohdista käsin. Tällöin tutkimus- ja haastattelukysymykset olisi muotoiltava eri tavalla kuin tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen valmistuttua pohdin myös, että olisi ollut mielenkiintoista verrata työntekijöiden käsityksiä lasten käsityksiin. Kuten yhdessä vastauksessa todettiin: *”Kuunnellaan enemmän lasten mielipiteitä ja tehdään työtä lasten vuoksi eikä aikuinen-aikuiselle.”* Päiväkodissahan luonnollisesti tehdään töitä lasten vuoksi, joten heidän kuulemisensa on ensiarvoisen tärkeää toiminnan kehittä-

misessä. Juuri tämän takia tutkimus olisi mielenkiintoista toteuttaa myös lasten näkökulmasta. Lisäksi leikin mahdollisuuksia voisi tutkia myös kenttähavainnoinnin avulla. Esimerkiksi vapaan leikin aikana voisi tarkkailla lasten ja aikuisten käyttäytymistä ja näin tehdä omia havaintoja lasten leikkimahdollisuuksista.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari; Suorana, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heinämäki, Liisa 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Tammi.

Helenius, Aili; Karila, Kirsti; Munter, Hilikka; Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: Wsoy.

Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto 2008. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2008:3. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.2.2012. <http://www.kidson.fi/wp-content/uploads/2009/07/havainnointiopas142008.pdf>

Hintikka, Maija; Helenius, Aili, Vähänen, Leena 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka; Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kahri, Mari 2003. Lapsen arki on leikkiä. 3–6-vuotiaat leikin maailmassa. Helsinki: Pienperheyhdistys.

Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.

- Kalliala, Marjatta 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.)
Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki:
Wsoy.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?
Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, Marjatta; Tahkokallio Leena i.a.. Mitä aikuinen voi tehdä lasten leikin
hyväksi? Leikin aika. Lastentarhanopettajaliitto ry. 17–19. Viitattu
21.11.2011.
<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/LEIKINAIKA.PDF>
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jy-
väskylä: Ps- kustannus.
- Kyrönlampi-Kylmänen 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.
- Lyytinen, Paula 2000. Varhainen leikki ja sen arviointi. Jyväskylä: Jyväskylän
yliopiston Lapsitutkimuskeskus.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.. Leikin merkitys lapselle. Viitattu 12.1.2012.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- Mayall, Berry 2002. Towards a Sociology for Childhood. Thinking from chil-
dren's lives. Maidenhead: Open University Press.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki:
International Methelp Ky.
- Raittila, Raija 2009. Ympäristön lapset – lasten ympäristö. Teoksessa Alanen,
Leena; Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten
toiminta. Tampere: Vastapaino.

Sinkkonen, Jari 2005. Elämäni poikana. Helsinki: Wsoy.

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: Wsoy.

Siren-Tiusanen, Helena i.a.. Leikki ja oppiminen. Leikin aika. Lastentarhaopettajaliitto ry. 14, 16. Viitattu 21.11.2011.
<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/LEIKINAIKA.PDF>

Spåre, Päivi 2009. Leikki on peili lapsen maailmaan. Lapsemme 39 (2), 10–11.

Tamminen, Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: Wsoy.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuorisalo, Mari 2009. Ken leikkiin ryhtyy – Leikki lasten välisenä sosiaalisena ilmiönä päiväkodissa. Teoksessa Alanen, Leena; Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.

LIITE 1: Saatekirje

ARVOISA VASTAANOTTAJA,

Tutkimukseni tarkoituksena on lomakehaastattelun avulla selvittää Peipohjan päiväkodin henkilökunnan ajatuksia päiväkodin leikkitoiminnasta. Haastattelun tavoitteena on selvittää, minkälaiset olosuhteet Peipohjan päiväkotitarjoaa lapsen leikille päiväkodin henkilökunnan näkökulmasta. Tutkimuksen toteuttaa opinnäytetyönään Diakonia- ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelija Jenni Koivula. Tutkimuksen tulokset ovat julkisia ja kaikkien käytettävissä. Haastattelu on luottamuksellinen. Nimet kerätään ainoastaan mahdollista jatkohaastattelua varten, eivätkä nimet tule näkyviin tutkimuksen loppuraportissa. Tutkimuksen tekemiseen on olemassa tutkimuslupa Kokemäen varhaiskasvatusjohtajalta, sekä Peipohjan päiväkodin johtajalta. Opinnäytetyön valmistuttua löytyy se kokonaisuudessaan Internetistä osoitteesta <http://www.theseus.fi/web/guest>. Tutkimuksen tuloksista tullaan informoimaan päiväkodin henkilökuntaa tutkimuksen valmistuttua.

Lomakehaastattelu koostuu kuudesta eri osa-alueesta, jotka ovat: taustatiedot, leikkivälineet ja leikkiympäristö, leikkiin käytetty aika, tilaratkaisut ja aikuisten osuus lasten leikissä. Lopuksi on vielä mahdollisuus mainita jotakin muuta, mikä on saattanut jäädä lomakkeessa huomioimatta. Toivoisin, että kertoisitte jokaisen vastauksen kohdalla omin sanoin, mitä mieltä olette kyseisestä asiasta ja perustelisitte vastauksenne. Vastaustilan loppuessa kesken voitte jatkaa lomakkeen kääntöpuolelle. Muista merkitä vastaamasi kysymyksen numero näkyviin. Mikäli koen, että en ole saanut riittävästi informaatiota lomakkeiden avulla, tulen täydentämään niitä jatkohaastattelun avulla. Jokaisen kysymyksen jälkeen on vielä numeerinen arviointi, jossa pyytäisin teitä ympyröimään mielestänne sopivimman vaihtoehdon. Tämän avulla pyrin siihen, että aineistoa voidaan käsitellä myös tilastollisesti. Lopuksi toivoisin saavani teiltä palautetta lomakehaastattelustani, esimerkiksi sen toimivuudesta ja tarpeellisuudesta.

Tutkimukseni avulla saatte kokonaiskuvan siitä, kuinka työyhteisössänne koetaan leikin toteutuminen päiväkodissanne. Tuloksien avulla pystytte edelleen kehittämään leikkitoimintaanne haluamaanne suuntaan ja näette myös, mikä teillä jo koetaan toimivana. Vastaukset tulee palauttaa lomakkeen mukana toimitetussa kirjekuoressa lastentarhanopettaja Hanna Nurmelle, jolta tulen noutamaan lomakkeet **23.12.2011**. Pyytäisin teitä ystävällisesti vastaamaan kyseiseen päivämäärään mennessä. Mahdollisissa ongelmatilanteissa älkää epäröikö ottaa yhteyttä sähköpostitse jenni.koivula@student.diak.fi tai puhelimitse 045 631 2353.

LIITE 2: Lomakehaastattelu

A. TAUSTATIEDOT

Nimi: _____

Numeerisen arvioinnin merkitykset**1= täysin eri mieltä****2= melko eri mieltä****3= en osaa sanoa****4= melko samaa mieltä****5= täysin samaa mieltä**

1. Ikä?

 Alle 25 vuotta 25-34 35-44 45-54 Yli 55 vuotta

2. Koulutus?

Lastentarhanopettaja Lastenhoitaja Lähihoitaja Sosionomi (AMK)

Joku muu, mikä? _____

3. Kuinka monta vuotta olet toiminut varhaiskasvatuksen parissa? _____

B. LEIKKIVÄLINEET JA LEIKKIYMPÄRISTÖ

1. Onko päiväkodissanne mielestäsi riittävästi ja monipuolisesti leluja? Minkälaisia leluja on mielestäsi riittävästi, mitä toivoisit lisää?

Päiväkodissamme on riittävästi ja monipuolisesti leluja

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset

1= täysin eri mieltä

2= melko eri mieltä

3= en osaa sanoa

4= melko samaa mieltä

5= täysin samaa mieltä

2. Uudistetaanko päiväkodin leikkivälineitä riittävän usein? Minkälaisia uudistuksia kaipaisit?

Päiväkodin leikkivälineitä uudistetaan riittävän usein

1 2 3 4 5

3. Uudistetaanko ja ylläpidetäänkö leikkiympäristöä riittävästi?

Päiväkotimme leikkiympäristöä uudistetaan ja ylläpidetään riittävästi

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset**1= täysin eri mieltä****2= melko eri mieltä****3= en osaa sanoa****4= melko samaa mieltä****5= täysin samaa mieltä**

4. Saavatko lapset osallistua leikkiympäristön luomiseen, esimerkiksi ajankoh-
taisten kiinnostusten mukaisesti? Jos saavat niin miten?

Lapset saavat osallistua päiväkotimme leikkiympäristön luomiseen

1 2 3 4 5

5. Laajennetaanko leikkiympäristöä riittävästi lähiympäristöön ja luontoon, jos
niin minne?

Leikkiympäristöä laajennetaan riittävästi lähiympäristöön ja luontoon

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset**1= täysin eri mieltä****2= melko eri mieltä****3= en osaa sanoa****4= melko samaa mieltä****5= täysin samaa mieltä****C. LEIKKIIN KÄYTETTY AIKA**

6. Onko päiväkodissa mielestäsi varattu riittävästi aikaa leikille päiväkotipäivän aikana? Jos ei, niin millaisten muutosten kautta lasten leikkiaikaa voitaisiin lisätä?

Päiväkodissamme on varattu riittävästi aikaa leikille päiväkotipäivän aikana

1 2 3 4 5

7. Onko päiväkodissa varattu riittävästi aikaa pitkäkestoiselle ja lasten omaehtoiselle leikille? Jos ei, niin kuinka asiaan voitaisiin mielestäsi vaikuttaa?

Päiväkodissämme on varattu riittävästi aikaa pitkäkestoiselle ja lasten omaehtoiselle leikille

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset

1= täysin eri mieltä

2= melko eri mieltä

3= en osaa sanoa

4= melko samaa mieltä

5= täysin samaa mieltä

D. TILARATKAISUT

8. Minkälaisena koet lasten mahdollisuudet leikkiin päiväkodin sisätiloissa?

Lapsilla on hyvät mahdollisuudet leikkiin sisätiloissa

1 2 3 4 5

9. Minkälaisena koet lasten mahdollisuudet leikkiin päiväkodin ulkotiloissa?

Lapsilla on hyvät mahdollisuudet leikkiin päiväkodin ulkotiloissa

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset

1= täysin eri mieltä

2= melko eri mieltä

3= en osaa sanoa

4= melko samaa mieltä

5= täysin samaa mieltä

10. Minkälaisena koet päiväkodin pienryhmätyöskentelyn. Kuinka tarpeelliseksi sen koet ja hyödynnetäänkö sitä mielestäsi riittävästi?

Päiväkodin pienryhmätyöskentely toimii mielestäni hyvin

1 2 3 4 5

E. AIKUISEN OSUUS LASTEN LEIKISSÄ

11. Minkälaisena koet aikuisten roolin leikin ohjaamisessa? Mihin asioihin olisi mielestäsi tärkeää kiinnittää huomiota?

Aikuiset ohjaavat tarkoituksenmukaisesti lasten leikkiä

1 2 3 4 5

Numeerisen arvioinnin merkitykset

1= täysin eri mieltä

2= melko eri mieltä

3= en osaa sanoa

4= melko samaa mieltä

5= täysin samaa mieltä

12. Havainnoidaanko lasten leikkiä ja tehdäänkö sitä tietoisesti ja säännöllisesti?

Lasten leikkiä havainnoidaan säännöllisesti

1 2 3 4 5

13. Onko lapsella mielestäsi riittävästi mahdollisuuksia toteuttaa leikkiään omien mieltymystensä ja luovuutensa pohjalta ja tuetaanko lasta niiden toteuttamisessa, jos niin miten?

Lapset saavat toteuttaa leikkiään omien mieltymystensä ja luovuutensa pohjalta

1 2 3 4 5

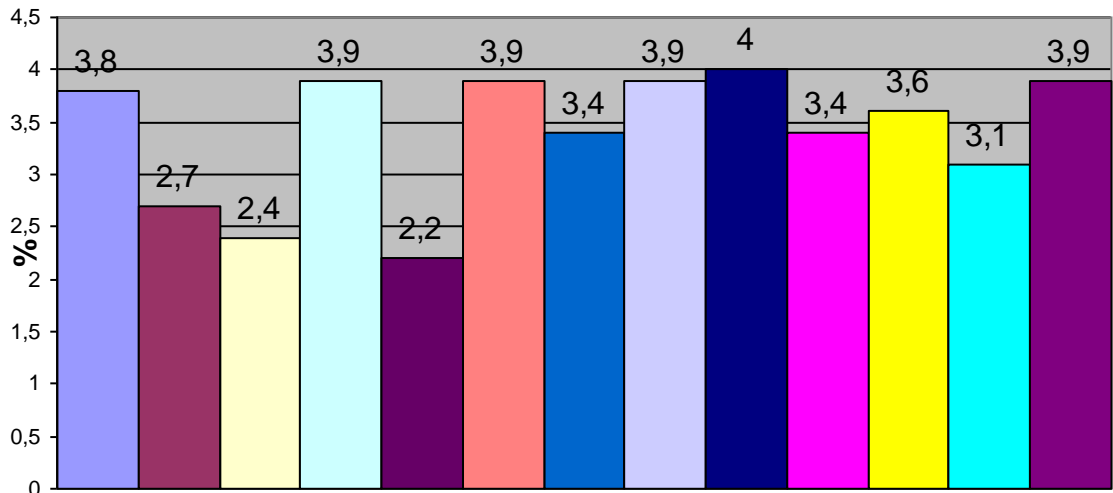
F. LOPUKSI

14. Mitä muuta haluaisitte sanoa päiväkotinne leikkitoiminnasta?

15. Palaute

KIITOS VASTAUKSISTANNE JA HYVÄÄ JOULUN ODOTUSTA!

LIITE 3: Vastaajien väittämille antamat keskiarvot

- Päiväkodissamme on riittävästi ja monipuolisesti leluja
- Päiväkodin leikkivälineitä uudistetaan riittävän usein
- Päiväkotimme leikkiympäristöä uudistetaan ja ylläpidetään riittävästi
- Lapset saavat osallistua päiväkotimme leikkiympäristön luomiseen
- Leikkiympäristöä laajennetaan riittävästi lähiympäristöön ja luontoon
- Päiväkodissamme on varattu riittävästi aikaa leikille päiväkotipäivän aikana
- Päiväkodissamme on varattu riittävästi aikaa pitkäkestoiselle ja lasten omaehtoiselle leikille
- Lapsilla on hyvät mahdollisuudet leikkiin sisätiloissa
- Lapsilla on hyvät mahdollisuudet leikkiin ulkotiloissa
- Päiväkodin pienryhmätyöskentely toimii mielestäni hyvin
- Aikuiset ohjaavat tarkoituksenmukaisesti lasten leikkiä
- Lasten leikkiä havainnoidaan säännöllisesti
- Lapset saavat toteuttaa leikkiään omien mieltymystensä ja luovuutensa pohjalta